

V Ljubljani, 15. rožnika 1898

Štev. 12.

Leto XI.

DOM IN SVET

List za leposlovje in znanstvo.

Urednik:
dr. Frančišek Lampe.

Narodu geslo:

Dobro ti bo, ako si pomoreš sam;
Pomozi si sam, in Bog ti pomore.

Kdor ne pomaga, naj vsaj ne škodi.

Zalaga:
Urednik in lastnik.

Izhaja dvakrat na mesec.

Tiska:
Katoliška Tiskarna.

Cena na leto 4 gld. 20 kr., pol leta 2 gld. 10 kr., četrť leta 1 gld. 5 kr.;
za dijake na leto 3 gld. 40 kr.

Vsebina 12. zvezka.

	Stran
Jovan Sundečič. (V spomin 50 letnice njegovega književnega delovanja.)	353
Vse se bo zravvalo. (Zložil <i>Anton Hribar.</i>)	355
Končano je . . . ! (Zložil <i>Fr. Ks. Meško.</i>)	355
Družina socialista. (Spisal <i>Ivo Trošt.</i>) [Dalje.]	356
Iz našega kota. (Povest. — Napisal <i>Podgoričan.</i>) [Dalje.]	365
Na potovanju. I. Odhod. — II. Pred Jelačičevim spomenikom. — III. V kupeju. (Zložil <i>Fr. Ks. Meško.</i>)	370
Med cvetjem cvet. (Zložil <i>F. S. Finšgar.</i>)	371
Fra Angelico. (Spisal <i>prof. dr. Anton Medved.</i>) [Dalje.]	372
Socialni pomenki. (Spisal <i>dr. Ivan Ev. Krek.</i>) [Dalje.]	378
Razne stvari	383
<i>Duhovsko zdravišče na Dobrni. — Bonačeve razglednice.</i> <i>— Narodno blago.</i>	

Na platnicah.

Listnica uredništva.

Slike.

Jovan Sundečič	353
Pri senu. (Narisal <i>Ant. Koželj.</i>)	360
Pri malici. (Narisal <i>M. Strnen.</i>)	361
Sveža piča. (Risal <i>M. Žama.</i>)	369
Kristus pred peklom. (Slikal <i>Fra Angelico.</i>)	374
Bled. (Risal <i>Jos. Dostal.</i>)	376
Duhovsko zdravišče na Dobrni	377

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII., VIII., IX. in X.
po 4 gld.

„Cvetje s polja modroslovskega“ (16°, str. 263) se dobiva pri upravnístvu našega lista za 60 kr., s pošto za 65 kr. — Opozarjamo tudi na prejšnje letnike „Dom in svet“-a.

Listnica uredništva. Gospodu „Zvon“-ovemu ocenjevalcu *A. Š.*: Veselilo me je prav posebno, da je iz Vaše vrste vendar jedenkrat „filozof“ znil besedo. Ali je ta beseda vsestransko modra, to je druga stvar. Ugaja mi, da v knjižici „Cvetje s polja modroslovskega“ še marsičesa pogrešate. Verjamite mi, da jaz sam tudi prav mnogo stvari pogrešam v tej knjižici, saj je pač samo površen posnetek modroslovnih nauk.

Jovan Sundečić.

(V spomin 50 letnice njegovega književnega delovanja.)

Ime Sundečićevo je med Jugoslovani dobro znano. Tudi Slovenci smo se ga spominjali ob raznih prilikah. Tem vrsticam ni namen, da bi podale življenjepis Sundečićev, temveč le malo častitko podajajo slavljencu, bralcem pa nekaj črtic, da ga spoznajo vsaj površno.

Jovan Sundečić je rodom Bošnjak; rodil se je 6. mal. srpana l. 1825. v bosanski vasi Goli vjevu. Iz strahu pred Turki ga je oče Pero še prav malega pripeljal v Dalmacijo v Imotski k babi, kjer je hodil tudi v frančiškansko ljudsko šolo. Četudi po rodu grško-razkolne vere je vendar Sundečić prijazen katoličanom, česar se je izvestno navzel že v prvih šolskih naukih. Deček se je jako pridno učil in kazal veliko nadarjenost za umetnosti, zlasti za risanje. Jeseni l. 1842. je prišel

v samostan sv. Arhandjela na reki Krki, kjer se je dobro naučil cerkveno-slovenskega jezika, leta 1843. pa je vstopil v pravoslavno bogoslovnico v Zadru. L. 1848. je napisal in izdal v Zadru pesem: „Ananija in Saffira“, ki je moralne vsebine. Koncem istega leta je dovršil bogoslovne nauke, posvetil

„Dom in svet“ 1898, št. 12.

se duhovskemu stanu svoje (razkolne) cerkve in se oženil. Poslali so ga za kapelana v vas Peroje v Istri, kjer je sestavil zbirko domoljubnih pesmij, pozneje izdanih z naslovom „Srce“ (1850). Kmalu so ga nastavili za župnega upravitelja v Žegorju in potem v Skradinu. V teh službah se mu ni godilo

dobro. L. 1854. ga je imenovala vlada za profesorja v zadarski pravoslavni bogoslovnici in s tem zboljšala njegovo stanje. Od leta 1855.—1861. je urejal službeni časnik „Glasnik dalmatinski“; med tem časom je tudi izdal zbirko domoljubnih pesmij z imenom: „Niz dragocjenoga bisera“, „Cvijeće“, napisal pesem „Vršidba“ in pa prevédel Alfierijevo tragedijo „Savel“. L. 1863. je jel izdajati list „Zvijezdo“, ki je pa za sedem mesecev zaspal. Istega in naslednjega leta

je uredil „Narodni koledar“. Ta doba je bila zanj srečna in plodovita.

V žalostne razmere je prišel, ko je leta 1863. izgubil bogoslovno profesuro, pa dobil malo župnijo, ki mu ni toliko dajala, da bi bil mogel preživljati svojo družino. Da bi si opomogel, je izdal lirsko-epsko pesem z

Jovan Sundečić.

naslovom: „Krvava košulja“, ki mu je donesla 2000 gld. Potoval je nato v Belgrad, kjer so mu obljubili profesuro, a stvar se je razbila. Potem pa je krenil na Cetinje, kjer mu je knez Nikola ponudil službo knežjega tajnika. Sundečić jo je sprejel in se jeseni l. 1864. za stalno preselil v Črnogoro.

Pesnik je imel sedaj jako važno stališče. Imel je vedno priliko posegati v politične razmere črnogorske. Trudil se je, da bi zbližal Črnogoro in Srbijo, med katerima so bile tedaj nekoliko napete razmere; želel je ustanoviti prijaznost med Avstrijo in Črnogoro in pridobiti domači deželici zaščitnico Rusijo. In mnogo se mu je dobro posrečilo. Povzdignil je tudi jedino cetinjsko tiskarno. Šel je namreč v Prago, da bi tam dokupil potrebnih stvari. Medpotoma se je oglasil v Djakovu, kjer mu je škof Strossmayer dal 3000 gld. za tiskarno. V Pragi je dobil Sundečić za 700 gld. vse tiskarske potrebščine in tako se je vrnil tudi z denarno zalogo za novo tiskarno. Po pravici ga je tedaj knez odlikoval z Danilovim redom 3. vrste. — Slovstveno je deloval zlasti pri letniku „Orlič“-u.

Zaradi nekoličnega nesoglasja s knežjim dvorom je Sundečić l. 1867. zapustil Črnogoro in šel v Srbijo, a tam ni ostal niti leto dnij; črnogorski knez ga je poklical nazaj za svojega tajnika, kamor se je pesnik rad vrnil, ker srbske razmere mu niso uga-jale.

Sedaj je opravljal Sundečić važne posle in dosegel tudi lepe uspehe, ki so mu pridobile mnogo odlik. Ruski car ga je odlikoval z viteškim redom sv. Vladimirja, črnogorski metropolit ga je imenoval protopresviterja (zaradi česar nosi protojerejski križ), knez sam mu je podelil Danilov red 2. vrste in razna društva so ga počastila po svoje. Izdelal je pravila za cetinjsko bogoslovnico, obravnaval z Avstrijo zastran cene soli, šel

parkrat v Rusijo in sploh delal jako narporno. To mu je izpodkopalo zdravje. Huda bolezen ga je napadla l. 1873. Ko je ozdravel, prosil je pokoja. Knez mu je določil pokojnine 400 gld. v zlatu in ga imenoval svojega častnega tajnika, a ruski car mu je določil 600 rubljev na leto. Tako se mu je srečno uredilo gmotno stanje.

Zato je pa odslej zopet živahno deloval na književnem polju. Pošiljal je svoje proizvode v razne srbske in hrvaške liste in izdal zbirke svojih pesmij, kakor „Ljubav i Cvijeće“, „Tužna knjiga“, „Idilične elegije“, „Sjetva“ i. dr. V njegovem delovanju treba tudi omeniti, da je kot pooblaščenec črnogorski l. 1886. sklenil s svetim očetom Leonom XIII. konkordat, vsled katerega se je ustanovila za črnogorske katoličane biskupija v Baru. Tudi ob tej priliki je dobil visoke odlike.

Odslej živi Sundečić v srečnem pokoju a vedno delujoč v Črnigori — v čast svoji drugi domovini. Vse ga ceni kot jednega izmed največjih jugoslovanskih pesnikov.¹⁾

Glavni predmet njegovim pesmim je ljubezen, katero opeva v raznih načinih čudovito nežno. Pesnikovo srce je čudovito rahlo, vname je tudi neznaten povod. Poleg tega opeva Sundečić tudi domovino. Iz njegovega delovanja se vidi, da ni prijatelj zagrizenemu Srbstvu.

Za vzgled bodi pesmica „Što je, vilo?“

„Što je, vilo, što ti prija gora,
Kakva tebi u njoj bolja hora? . . .“

„Hora meni za pjevanje gora:
Crna gora pjevanju je hora;

Jer gdje nikla, — ja sam tu i bikla. —“

¹⁾ Pesnikovo sliko nam je podala gospa Terezina dr. Jenkova, katera ga je navdušeno opisala v svojih potnih spominih v S. N. l. 1896. Življenje in delovanje pesnikovo je kratko opisano v „Izbranih pjesmih“ njegovih, katere je izdala „Hrv. Matica“ l. 1889. Od ondod smo povzeli glavne podatke za ta pregled.

Vse se bo zravnalo.

Bival v mladi sem prirodi,
Čuda božja občudával,
Mnogoličnost zrl povsodi
Pa najlepši red spoznaval;
Videl sem, da stvarstva dika
Slavno hvali Umetnika.

Videl v mladi sem naravi,
Da le sila premaguje,
Da nezmožnost v bran se stavi,
A močnejši nadvladuje;
Videl sem, da slednje bitje
Brani si obstoj in žitje.

V lozi drevjiče šibkejše
Zaduše stoletni hrasti;
Kjer zverjadi so močnejše,
Morajo slabotne pasti;
Tudi črv breznožni v prahu
Je pred drobno mravljo v strahu.

Pa sem mislil v svoji glavi:
Menda boj se tá bojuje
Le v nespametni naravi,
Tega duh ne zasleduje —?
Menda ni i človek, kali,
Kot nespametne živali —?

Mislil dolgo sem, ugibal
Najprej o osebi svoji;
V takih mislih sem se zibal,
In prikažejo se boji,
Mnogi se vzbudé spomini
O prestani bolečini.

Človek bitje proste volje,
Ki ga bistra pamet diči,
Tudi tá se z bratom kolje,
Kolje, da ga strè, uniči;
Brata davi brez ozira,
Veseli se, ko umira.

Trop oholih bogatinov
Nad sirotami se znaša;
Na grobovju rev, trpinov
Zreš bahača, velikaša;
Zlobec od krvi redi se,
Ki iz ran sirot kadi se.

Vskliknil sem ob tem prizori:
Kaj dopuščáš, Bog vesoljstva,
Da kriči: „Kdor more, móri!“
Glas prevzetnega oholstva —?
Bog, bo to tako ostalo —?
Ne, ne! vse se bo zravnalo.

Anton Hribar.

Končano je ...!

Končano je ...! Na prsi glava kloni
V bolestih, mukah Mu neodoljivih. —
Končano je ...! Po nebu veter goni
Valove megel težkih, temno-sivih ...
Nakrat potihnil šum je ljudstva, vpitje,
Vse gleda Nánj, ki tam na križ pribit je ...

Končano je ...! Završen tvoj zločin je,
Nesrečno ljudstvo praočetov slavnih.
Pribit na križ sramotni Njega sin je,
Ki molil Ga očak je v dnevih davnih. —
Končano je ... Prokletstvo neba ná-te!
Kaj zgražate se, kaj zdaj trepetate?

Končano je ...! Nebo temà zastira,
Ospirajo se skalnati grobovi,
Iz smrtnega, stoletnega se mira
Budé pravičnih rešeni duhovi —
Čez goro se sprostira tmina mrka,
Na prsi plaho ljudstvo z grozo trka ...

Končano je ... Po križa trdem lesi
Na zemljo grešno kri spasenja teče ...
Zlotvornih duhov truma, zdaj se tresi!
Kar v zlo bi bilo naj, nam vir je sreče! ...
Sramotni križ nam zmage je znamenje,
Smrt Nazarejca — naše je življenje! ...

Fr. Ks. Meško.

Družina socialistova.

(Spisal Ivo Trošt.)

(Dalje.)

Friderik Planinec je tisti dan, ko so ga siloma odpravili iz Zagorja, velel voznikom z njegovim pohištvom pognati konje.

„Kam pa, gospod?“ vprašal je mali hlapec Jože od „Belega vola“ in se skrivaj vgriznil v brke, ker je rekel Planincu „gospod“, dobro vedé, da je sedaj le berač.

„E, kam?“ Planinec je vzel pipo iz ust ter naslonil oslinjeni konec cevi na čelo: „Proti severu ali proti jugu, to je pač jednaka smola — meiner Treu —.“

„Da, smola, smola; jednaka smola, res, res! . . . Samo od tod, le brž od tod! Tam-le že gledajo orožniki!“ silil je župan in zavijal okrogli del svojega trebuščka s konci plašča.

„Bodi torej . . . na severno stran . . . in Gottes Namen! Bomo videli!“ In voznika sta pognala skozi trg.

Nekoliko mlajših in manjših otrok so potaknili med pohištvo, in ti so vriskali ter prepevali, da so se ljudje zgrinjali na cesto, meneč: „balo“ vozijo.

Zadaj sta stopala roditelja mirno in samosvestno kakor človeka, ki vesta, da nosita s seboj tudi svoje gorje. Lina je imela v naročju najmlajšega dojenca; oče Friderik s pipo v jedni in s palico v drugi roki; okoli nju pa: Vera, Linica, Oskar, Toni, Karlo, Polona, Ema in par mlajših, ki so — za rame se držé — nabijali tlak prav po vojaško.

Nekaj korakov pred sosednjo vasjo, jedno uro od Zagorja, so ustavili, in oče Friderik je stopil z Oskarjem naprej pogledat in pozvedovat, kje je kaka prazna hiša.

Nista dolgo hodila, ko sta našla hišo in tudi gospodarja, nekdanjega znanca, ki jim je dovolil ostati v nji nekoliko časa. A prej nego sta se vrnila k vozoma s pohištvom, je počil glas med vaškimi otročaji: „Ciganje

so prišli; pojdimo gledat!“ In nabralo se je „drobiža“ okolu voz več nego za dve obilni ciganski družini. Malim Planinčičem so pomagali vriskati in prepevati; pozneje, ko so se izkobacali negodni „izpeljančki“ z voz in se pomešali med vaško mladino, so tudi skupno nekoliko poskočili, kakor da praznuje ta dan vsa vas v nedosežni slogi — vsaj tisočletnico svojega obstanka.

Toda čuvši mirne ukaze Planinčeve, nemško govorenje gospe Line, opazujé gosposko kretanje starejših hčerá in ljubljansko ter dolenjsko spakovanje slovenskega jezika, so se po malem razgubili, kakor se je razgubilo njihovo veselje o prihodu ciganov.

Friderik Planinec je sam pomagal devati pohištvo z voza, pregledaval začasni dom in s tem začel živeti svojega življenja posebno poglavje.

Tiste dni potem se je obrnil hkrati vsaj na petdeset strani za primerno službo, a bilo je zaman.

Slednjič je jel siliti tudi hišni lastnik, da potrebuje stanovanje za druge ljudi, kar pa ni bilo res. Mož se je bal, da ostanejo pod streho še celo zimo ter se slednjič sestradajo in pozebejo. Občina bo imela ž njimi le sitnosti: pogrebe in pota.

Planinec je sicer iskal drugod stanovanja, pa ga ni dobil. A prejel je po pošti nekaj milostne podpore od uredništev raznih lovskih časnikov, od lovskih podjetij in nekdanjih znancev. Potrkal je bil tudi pri raznih socialističkih zadrugah in prav nujno prosil, pa so mu rekli, da ne dobi ničesar, ker je bil le njih somišljenik, ne pa delavni „sodrug“. Ona podpora je potolažila družino, Planinca in brezozirnega gospodarja, ki si je mislil: Če že ostanejo tukaj še nekaj dnij, da mi vsaj ne zagladnejo; pozneje se morda vendar umaknejo kam drugam.

Podpore so se sicer ponavljale, a vedno redkeje in vedno pičleje. Tudi upanje na primerno službo je splavalo po vodi; povsod so mu rekli, da mož v njegovih letih mora biti že v zasluženem pokoju vsaj s polovico preskrbljene družine, ne pa na potu za negotovo službo, pa s tolikimi „drobljanci“.

Obrnili so se celó do nekdanjega dobrotnika, ki jim je preskrbel zadnjo službo pri knezu P. v Zagorju, a zvedeli so, da je mož že nekaj let v grobu.

Slednjič si je hišni gospodar pomagal s tem, da je nastanil Planinca, ki je bil pripravljen sprejeti vsakoršno službo, z vso družino v pol ure oddaljeni stari mlin, pripadajoč v okrožje sosednje občine, obljubivši mu na mesec nekaj stalne plače in — polovico dobička. To ljubav mu je storil iz različnih nagibov, izmed katerih je bil prvi ta, da bi se ga iznebil iz občine; zakaj sosedje so že glasno godrnjali, češ: „Poslej bomo redili še tujce! Mari ni dovolj domačega uboštva?“ — Drugi vzrok, da je dobil opuščeni mlin novega stanovalca, je bilo tudi kosanje s sosedovim mlinom, vsled česar se je moral pred nekimi leti sedaj popravljeni mlin zapreti in ostaviti. Planinec je imel obljubljeno zvišanje stalne plače, ako bo pridno otimal žito, namenjeno sosedovemu mlinu.

Nekolikokrat so morali ljudje dati sicer izdelke Planinčeve mlinarske spretnosti brez ugovora prašičem, tudi godrnjali so od kraja, seveda. A sila kola lomi; v sili se je bivši grajščinski oskrbnik privadil tudi mlinarstvu, še bolj pa se je bavil s tem obrtom njegov sin Oskar. Oče je imel prve dni preveč potov, tožb in pravn: zakaj so ga odstavili iz službe, koliko ima s tem škode in kakšen siromak je, ako mu pravica ne pomore iz krivice.

A vse to so bile le prazne sanje, s katerimi je varal sam sebe in varal tiste, ki so mu hoteli verjeti. Tudi vse socialne teorije niso zalegle. Treba je bilo ugrizniti v grenko jabolko — bede.

Stanovanje ni bilo nič posebno ugodno.

V veži je bil prostor za vreče in mlinarsko orodje, tudi za posteljo Planincu in Oskarju. Celó nekaj hišne oprave so stlačili

le-sem, in nekateri usnjati stoli, polomljene in nekdanj svetlo položene mize, kakor tudi zakajene slike v oluščeni okvirjih so se prav slabo zlagale s svojimi prvotnimi sosedi okrog ropotajočega groda. Kakor mali pekel črna kuhinja je skrivala v temnih kotih po letu in po zimi mnogo nesnage, vendar se je okoli ognjišča rada sukala „mama“ Lina, če je bilo le kaj deti v pisker; in moralo je biti, in tudi pisker ni smel biti majhen, zakaj mladi želodčki meljejo hitreje kakor star mlin. Rade bi ji bile pomagale tudi hčerke, celó dečki, a redkoma, ker niso imeli nikoli preveč opravila s kuho. Ker je nudil mlin le jedno sobo za stanovanje in je še v tej raztezala obširna krušna peč svojo veljavo, niso mogli vsi v nji niti stati, kako še spati; zato so si ponamestili nekateri na ognjišče, drugi krog ognjišča in previdnejši celó pod ognjišče svoja ležišča. Seveda šestnajst glav družine se ne spravi kmalu pod streho, in če je v varnosti pred naravnimi neprijetnostimi od zunaj, pa ni od znotraj. Postelje, odeja, obleka, jed in nič dohodkov!

Brez posebnih prednostij vendar ni bilo nekdanjega oskrbnika najnovejše pribežališče. Sosednje grmovje je ponujalo kurjave za prvo silo brez denarja, nekoliko oddaljene hrastovje pa za vsako potrebo po prejšnji ceni. Prisojna lega mlina, dasi v strmem pobočju, je vabila tudi o zimskih dneh v prijazno zavetje, kjer je vsakdo lahko obračal proti solncu premrle kosti; kmalu po Svečnici pa so se nategnili in namnožili ti solnčni dnevi, in pomlad z zvončki, trobenticami ter vijolicami je praznovala svoj prihod v deželo, dočim je bližnje in najbližje vrhove še „brila“ burja in odeval sneg.

Nekoliko prej kakor pomlad je tisto leto prispela v mlin poštna odpraviteljica Ida.

Očetovo propoved in jadikovanje je poslušala samo na pol, nekako tako kakor poslušamo nevihto v sosednji deželi. Mož je vstajal, sedal, klel, nažigal pipo, gledal grdo, otiral solzne oči ter slednjič jel odgovarjati na njena vprašanja:

„Kam bom obesila jopico?“

„Tam-le na žebelj v zidu, Idka.“

„Nimate omare?“

„Imamo, pa je v nji moka.“

„Kam denem pa kapico?“

„V škrinjo, Idka.“

„Kje so pa škatlje?“

„Sežgali smo jih po zimi. Ti ne veš, kako hudo je bilo po zimi.“

„Kje bom pa spala, papa?“

„Tukaj-le z nami. Glej, kako smo nesrečni!“ — Rekši je odprl duri iz kuhinje v sobo ter posvetil s sajavo svetilko v razkopano spalnico — pravi hlev, kjer je oko komaj razločevalo iz premnogih cunj, odej in ležišč dvoje znanih, poguljenih postelj.

Ida je gledala vse to in molčala.

„Mama, kje je moja postelja?“

„I, nikjer. Saj vidiš, Bog pomagaj!“ — Mater so posilile solze; oče Friderik je pa začel, ker ni vprvič opravil ničesar s propovedjo, gosti na drugačno struno:

„Nas spi devet tu notri, bo prostora še za desetega. Ich glaube . . .“

Deklica je na tihem zdihnila in se prišla za prsi. Med stlačeno hišno opravilo je komaj zapazila stare znance, ki so se ji doslej zdeli neločljivi z njenim življenjem.

„Pa moj klavir, mama?“

„O, ta nima prostora tukaj; in kaj mu hočemo: še sami smo stlačeni. Ostal je tam gori v vasi.“

„S čim se bom pa kratkočasila v teh groznih urah?“

Mirno jo je potolažil oče Friderik, mirno in pametno:

„Hm, po razmerah! Pri nas je veliko muzike. Tam-le v gaju se oglašajo brinjevke in kosi, doli nižje slavčki; oh, to je etwas Köstliches; in naposled, če utihnejo vsi ti mojstri, nam ostanejo še vrabci; ti, če niso baš izvrstni pevci, so pa vsaj stalni. Tudi v hiši imamo godcev: trobentačev, kričačev in cvilečih umetnikov na razpolago in še veliko več; to ti menda ni neznan. Dve zibelci tečeta noč in dan vstrajneje kakor mlinška kamena, krik se pa vrši največkrat v kvartetu, in — in — Bog vedi, kdaj bo konec; ich weiss es nicht.“

Ida je začela na glas ihteti in objemati mater, mati pa karati užaljenega očeta:

„Pojdi no, Frice! Od kdaj si tako neeleganten? Ali se tako vedeš z damami?“

„To je moja hči! Lina, ni res? Moja in tvoja —.“

„Da, in moja — pa kaj je?“

„Tvoja bi imela biti gospa!“

„Če ni, pa bo; otroka mi pusti na miru. Jaz sem njena mati.“

„Lepa mati — bei meiner —.“ Z rezko kletvico na jeziku se je izgubil v mlin in zasul vrečo pšenice, da je ropotalo sito in se stresal mlin do samih tal. Na grod je obesil luč, nabijal, popravljal in pretresal, kjer je le mogel; vmes je pa godrnjal na ves glas, a o tolikem ropotu bi ga nihče ne slišal, tudi ko bi kričal kakor črednik v gori: „Sem hotel drugače . . . Naj bi vzela Železnika! — Mladič bi bil umrl za njo. Če je ubožen, je pa tudi mlad, čil in sposoben za svoj posel — —. Ta, pa ta! Oho, ta, ta poštar — ko bi jo res kdaj vzel — je že popolnoma uničen — abgehaust —. Dolgovi mu silijo že skozi dimnik na ognjišče. Nima nikdar toliko, da ne bi zapravil. In otroci, hm, da, otroci so pri Plohaču, in njih je vse. Kaj ima on? Usta navajena dobre pijače in sladkih besed; kaj še, no, kaj še? Sto strastij, tisoč napak in madežev sploh kolikor garjeva ovca . . . Sem vedno pravil — kaj ga čaka v prihodnjosti? Nič kot tema, prazna tema, negotovost, beda . . . In moja hčer? Tudi tema, tema kakor v rogu — stockfinster. Oh! . . .“ Ustavil je kolo, pospravil moko in se vrgel na ležišče med črni in beli kamen.

Otroci so že vsi pospali; le iz sobe je še čul lahno mrmranje, a to ga ni zanimalo. „Kar si želela, to imaš!“ je zagodrnjal in se silil zaspati, pa spanec se ga je ogibal nocoj.

Vendar se je polegla ta neprijaznost.

Mama Lina je sukala besedo tako, da je bil „papa“ povsod na vrhu: danes najbolj truden, jutri najbolj priden, pojutrišnjem najbolj lačen; ko je bil pa najbolj siten, sta potrpežljivo z Idko vsaka polovico, in minevali so dnevi, tedni . . .

Narava se je jela ogrinjati v prazničen plašč, življenje na prostem je bilo sleharni dan živahnejše. Otroci bi bili najrajši kar vedno zunaj, samo da bi imeli kaj jesti.

Od mlinarjeve družine so obiskovali trije šolo v bližnji vasi. A pičila pol-ura poti se jim je največkrat raztegnila na več celih ur; najčešče so prišli domov, ko se je vlegel mrak po zemlji. Zjutraj so jih sicer zapodili, kakor hitro so pospravili močnik pod streho, kar se je zgodilo dovolj zgodaj, ker so se otroci, odhajajoči od večerje, že veselili zajutreka; toda kaj zaleže, če je pa ob stezi toliko cvetic, kebrov in kebrčkov, tičjih gnezd in sočnih vrbovih mladik za dolge, dolge piščali!

In zopet so zamudili, zopet so morali v šoli nadomeščati jutranje zlate ure s popoldanjimi, in zopet so prišli z mrakom domov, a ne brez lakote.

Neko jutro je stopala sedemletna Roza naprej po stezi, nabirala najbližje cvetice in pletla venec; dečka, Toni in Karlo, sta se mudila nekoliko korakov za njo in imela ta-le pogovor:

„Zakaj so naša mama zaklali danes tisto mojo piško, veš?“

„Ker je Ida bolna.“

„Pa bi poslali po dohtarja!“

„Saj je prišla tista žena s pletenico.“

„A tista? Sem jo videl; pa kaj hoče pri nas? Pravijo, da nosi otroke v pletenici.“

„Je nekaj prinesla tudi k nam.“

„Beži no! Mari misliš, da ne ve, koliko nas je?“

„Hm! Če so pa poslali po njo! Oskar jo je poklical.“

„Namestu dohtarja.“

„Bi bila ostala vsaj tvoja pika.“

„In meni bi ne bilo treba zibati.“

V tem jima je prifrfral nasproti lep, rumen metulj, in oba sta planila za njim; celó Roza je stresla cvetice na tla, spustila venec v torbo in hitela za njima. Ko so se upehali in je bil metulj že daleč, daleč čez grmovje in drevesa, so sedli složno v prijetno senco ter mužili piščali. Karlo in Toni sta si preskrbela vsak dve: jedno debelejšo,

jedno daljšo, jedno sta dala tudi Rozi. Nekoliko pozneje so pa ti trije godci moško prikorakali piskaje v vas in po vasi naprej, dokler jim niso sape zaprli otroci, prihajajoči iz šole.

Do popoldanske šole jim ni kazalo drugega kakor nadaljevati pričetni koncert na piščali. Popoldne so se pa vendar pravčasno vrnili domov in sicer z očetom in z ženo s pletenico, ki je danes nosila od krsta najmlajši naraščaj Planinčeve družine — malo Sidonijo.

„Naša sestrice, kaj, papa?“ je vprašala Roza med potoma.

„Tiho, otroci! Ta radovednost!“

Ta odgovor je prav malo zadovoljil Rozo; ponovila je torej vprašanje, obrnivša se k ženi s pletenico.

„Sestrice, pridna sestrice bo: kako molči! — E, pridna, pridna!“

Ženica se je ozrla v Planinca, je-li mu je vseč tako govorjenje ali naj trdi kaj drugega, kar je bilo njej po isti ceni. Toda oče Frice je bil danes slabe volje. Otrokom se je prav to zdelo čudno; zakaj druge krati je bil Planinec ob sličnih domačih praznikih nenavadno vesel. Dvakrat ali trikrat je podrezal z gorenjim koncem pipe po laseh, pa je začel otrokom razlagati jednakorodnost vseh ljudij, jednake pravice do vsega bogastva in svobodo, brezkončno svobodo.

A danes je bil molčeč; niti pipa mu ni ugajala; tudi jedi ni okusil celi dan. Jedel pa ni še več dnij potem. Otroci so ugibali, da ga skrbi, kaj bo, če ne neha morija med kokošmi: četrta in peta je namreč že sklenila kurje življenje, da bi čim preje okrevala Ida. Frice Planinec je segal včasih kar z obema rokama h krati za ušesa, a nič ni pomagalo. Jedinu priboljšek, ki si ga je privoščil in še to samo o praznikih poleg krompirja in nezabeljenih žganjcev — ocvrto jajce mu je pobrala ta nezgoda. Ida je popila juho, mama Lina je obrala meso, njemu niso pokazali niti kostij. Pa bi se ne jezil? Tudi Oskar mu je pomagal, dasi se nista zlagala v drugem kakor zastran kokošij. Ali proti ženskima je tudi združena jeza zaleгла malo.

Oče je stradal in molčal, kokoši so pa ginile in ginile do zadnje. — Neko dopoldne je stopila mama Lina na mlinski oder in izpregovorila, ne meneča se za to, da je njen Frice v tem času več molčal kakor doslej vso dobo njiju blagoslovljenega zakona.

„Papa! Z Idko sva sklenili, da bi nam bilo sedaj treba vsaj jedne koze.“

„Namreč poštarja Belca. Ali ga nista še siti?“

„Čakaj no, papa! Veš, še blizu ga ni, ne-sramneža.“

„Pa bo poslal kozo, was?“

„Ne; tukaj je šest goldinarjev.“

„Od Belca?“

„E, Frice! — Idkini so. Ubožica joče in joče. Pravi, da pojde —.“

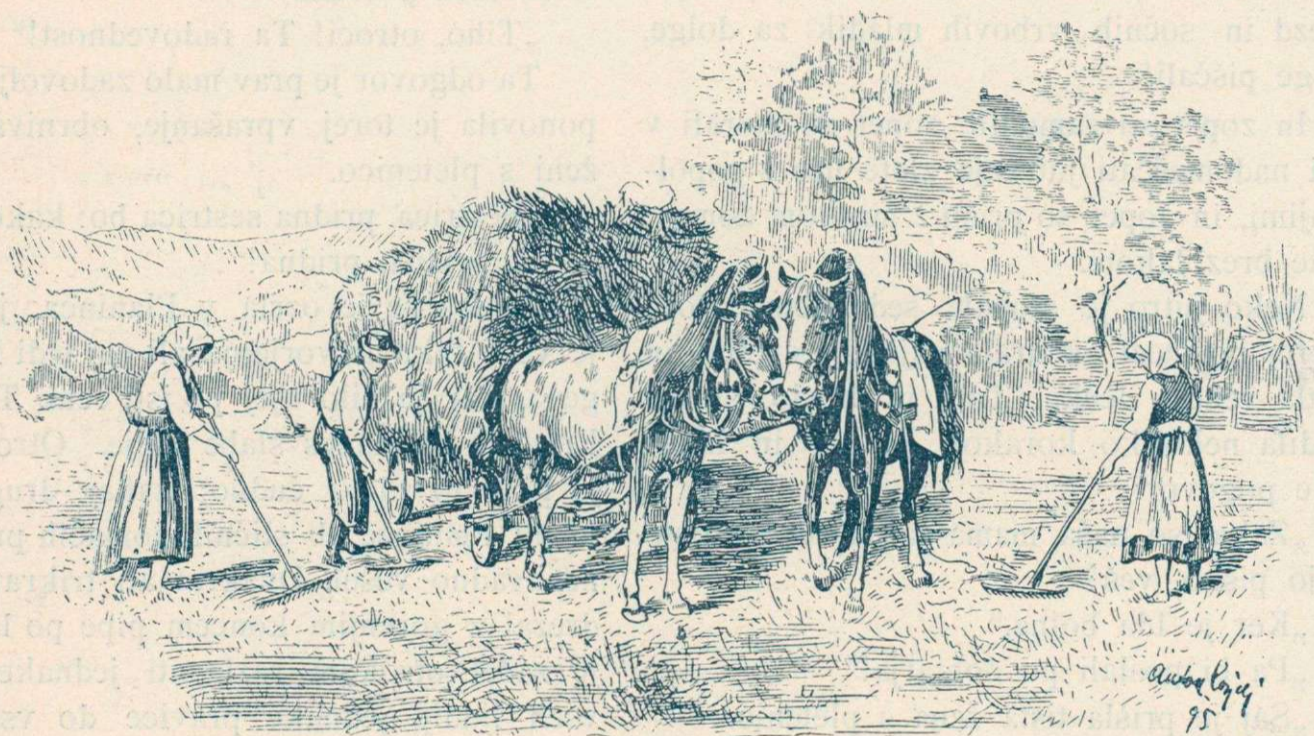
„Po kozo, kaj?“

„Da, še drugače: v vodo!“

„Mhm! — In ti ž njo, wie?“

Mama Lina je ugriznila v vogel rute, katero je imela okolu glave. Obrnila se je na drugo stran.

„Ta čas bo že Oskar skrbel v mlinu. Veš, papa, koze smo res potrebni. Tukaj so Idkini novci!“

Narisal Ant. Koželj.

Pri senu.

Očetu se je obraz razjasnil, oči so dobile drugačno svetlobo in lica vsled razširjenih usten in nosnic vsaj še jedenkrat večjo obširnost.

„A, a, kozo! — Sedaj kozo! No, to je nekaj, pa še ni vse. Potrebna je koza res. Že pojdem po-njo, a ne vem, kam in kdaj.“

„Tam-le za Reko — za vodo, kakor smo rekli — jih imajo.“

„Hm!“ Ko je gledal denar v roki, ga je nekaj pretreslo. Čutil je v denarju novo moč; saj je bil denar njegov tako nestalen gost. — Natlačil je pipo, poiskal palico, naročil Oskarju zastran del v mlinu, pokašljal in odšel po kozo.

Tisti dan po kosilu so prinesli celó malo Sidonijo nekoliko na ognjišče, in močno prebledela Idka je pogledala na hišni prag, kako visoko je še solnce. Vsi so se nekako od-dahnili ne samo zato, ker ni bilo doma očeta, marveč zato, ker bo poslej pač zadovoljen vsaj s kozo.

Zvečer ga še ni bilo nazaj. Mama Lina je sodila, da je moral iti po njo globoko doli v Čičarijo. Drugi dan nekoliko pred poldnem so se pa zdrvili mali in veliki Planinčevi otroci vsi hkratu pred hišo. Starejši niso hiteli samo mimo, marveč tudi po mlajših, in nastal je krik, da bi človek rekel: velika nesreča je v tej hiši; pa ni bilo dru-

gega kakor koza je dvakrat, trikrat krepko zameketala na dvorišču.

S kozo se je začelo v mlinu drugačno življenje.

Danes je lezel ž njo Planinec ter zadovoljno opazoval brezskrbno žival, jutri zopet Oskar, potem mama in Vera. Prve dni so tudi izpraševali drug drugega, kako je treba molzti. Poskusil je oče, za njim mama Lina, Vera in nekateri bolj odrastli otroci, pa so

znali vsi, dasi je žival obrcala marsikoga v poplačilo za neusmiljeno vežbanje.

Poganjala je že trava, velika noč je budila naravo v novo življenje; vse je bilo v pisanem cvetju kakor za velik praznik — za dan vstajenja.

Tudi oskrbnikova Ida je že prilezla čez prag, sedla pred hišo na klop v senco, skrbno skrivala lice solnčnim žarkom pod rdeči solčnik in topo strmela pred-se.

Narisal M. Strnen.

Pri malici.

Prijateljica v Gradcu jo je z zadnjim listom potrdila v veri, da je prevarjena, izdana. „Tako delajo vsi, verjemi, Idka; in ti nisi prva, ki veruje do zadnjega — prazni obmami. Veš, najprej hočemo goljufati te, a naposled nas le goljufajo drugi. O, me ubožice!“

Neko popoldne je šel del Planinčevih otrok s kozo na pašo, drugi so bili v šoli in dva ali trije so z mamo iskali v goščavi dračja za kurjavo. Lina je imela vi-

soko izpodrečano krilo, na nogah luknjaste brezpetnike, iz katerih so gole noge svobodno uživale sušo in močo; razkodrane lase pa je zvezala v sajavo ruto ter stikala kakor pravi tičji strah po grmovju. Solnce je pripekalo, in pot ji je silil na čelo, v oči; a ona, da bi se čim preje umaknila vročini, je hitela nabirati suhih vej in brisala kar z dlanjo in rokavom pot s čela. Otrokom je bila že navezala butarice in jih poslala naprej domov, kar prihiti po bližnji stezi, kakor

bi se bal koga, upehan in pôten — poštar Belec.

Ženska se ga je prestrašila in on se je nje.

„I, kam pa, gospod?“ Ko je izpregovorila, jo je šele spoznal.

„Prav k vam, go-e — gospa, sem namenjen.“

„Tako-o-o! No, saj je tudi čas. Pisali niste, sporočili nič in tudi poslali nič, veste gospod!“

„E, e, nisem utegnil“, mencial je v zadregi in lomil veje na desno in levo. Ona mu je ne gledé na to začela tožiti znane nadloge, zadela breme več kot jedenkrat zdihnivši, kaj človeka dočaka na starost, in stopala počasi proti domu, Belec pa za njo.

„Pa Idka?“

„Bo kmalu dobra, dasi ste jo pozabili, gospod, a?“

„Nisem zabil, o nisem; veste, gospa-a-a, to so strašne sitnosti, ko človeka dregajo in pikajo z vseh strani kakor vrage pogubljen dušo.“

„Znano mi je to; Idka pa pravi, da bi jo bili vi lahko rešili in izpolnili dane obljube, ko bi bili le hoteli, pa — saj je tam-le.“

Belec se je nekoliko zdrznil, ugledavši nekdanjo ekspeditorico tako izpremenjeno in vendar še tako mično.

„Le pridite pogledat, prosim“, silila ga je Lina in obrnivša butaro tako, da Belec ni videl Ide, mu je še zašepetala:

„Veste, gospod: ima v Gradcu nekaj prijateljic, in tje misli sedaj, ko ste pokazali, da ne marate zanjo.“

„Jaz pa mislim drugače; pa saj se bomo dogovorili.“

Belec je v istini mislil drugače, a zase. Gódílo mu je, da so se stvari zasukale zanj tako prav. OSTATI je hotel — in kdo bi ne! — mož-beseda vsaj navidezno.

Ida se ni niti ganila, ko je prišel bliže. Komaj vidna rudečica ji je izpremenila lice, katero je skrbno zakrivala v obširno ruto mirno pričakujé, kaj poreče on.

Mama je vrgla dračje na tla, da je zahreščalo, potem je hitela na mlinski oder Belcu po stol, dočim se je poštar odkaš-

ljeval, kakor da ima že pol stoletja naduho, in slednjič začel ta-le prisiljeni pogovor:

„In sploh ti je dobro, Idka?“

„Prav dobro, hvala, gospod poštar!“

„Veseli me, da je tako.“

„Še bolj mene, verjemite!“

„Ni še gotovo, Idka! Nisem še prosil za pošto v B. Ne smeva se preveč veseliti.“

„Jaz lahko — prosim!“

„A jaz?“

„Za vas ne vem.“

„To je čudno.“

„Meni pa nič.“

„Kako govoriš, Idka?“

„Kakor vem, da je prav.“

„In če jaz rečem, da tako ni prav?“

„To ni meni nič mari.“

„Tako! Nič mari! Jaz ti nisem nič mari?“

„Prav nič!“

„No, pa dobro, izvrstno!“

„Da, izvrstno za vas: tega ste komaj čakali, vas poznam.“

„Motiš se, draga Idka!“

„Nekdaj sem se motila o vas, gospod poštar, a sedaj, hvala Bogu, vem — dasi prepozno — da navzlic moški dobi in moški obljubi niste nič boljši kakor vsak — brez zamere — figa-mož. To sem vam hotela povedati.“

„Pa jaz?“

„Nihče drugi.“

„Kaj te je dovedlo tako daleč?“

„Vi!“

„Jaz?“

„Da; ne mislite, da imamo me ženske tako slab spomin kakor je moškim resničnost slovesnih priseg.“

„Ne mislim tega —.“

„— sedaj več; kaj ne? — ker ste že davno zvršili sklep: če jo onesrečim, jo lahko tudi zapustim; ona je sirota. A, povem vam, da ste se varali.“ Zalivale so jo že solze.

„Tega nisem mislil nikdar.“

„Lažnik! Po delu sodimo mojstre, po dejanju značaje.“

Belec je omagal. Ni se nadejal tako hude bitke. Očitala mu je, da jo je pustil brez

pomoči, brez vsake tolažbe v — najhujših časih.

„E, nisem utegnili, Idka, saj veš, pošta...“ pa je zatlačil brado v usta.

„A, sedaj ste utegnili — po dolgih desetih tednih, ko sem pisala po vas, da uredimo to stvar; to bi rekla po vaše: da se rešim nadležne ekspeditorice, njene ljubezni in njenih sitnostij — s par desetaki. Sedaj ste utegnili, ha, ha!“

„Idka, čuj, no, Idka! Jutri ali —e.“

„Jutri pojde moj oče kot moj namestnik vas tožit...“

„Ha, ha! Tožit! Že jih je več kot prstov na roki, ki ne dobé vinarja. E, mala moja, zato so skrbeli drugi. — Toda-e, čuj, Idka!“

Ona ga ni čula: ruto je z glave potegnila na oči in zajokala, kakor še nikoli v življenju. Belec je govoril nekoliko glasneje:

„V soboto pojdem v Trst zastran nove-e službe.“

„Zastran mene — v Benetke.“

„Pojdeva skupaj, Idka!“

„Kako? Jaz da bi vam verjela! Nikdar več! Zadnjo betvico zaupanja so mi izpodbili vaši — oprostite ali ne! — nesramni odgovori. Z Bogom!“

Vstala je, da bi hitela v hišo se razjokati, a mama jo je ujela na pragu, kjer je doslej s sleharno žilico poslušala prepir:

„Čakaj no, Idka! Bog pomagaj! In vi, gospod Belec, pa pomislite, kaj je sedaj vaša moška dolžnost!“

„Vem, gospa, e! Tudi hočem vse dovršiti.“

„Za to je bil čas že kdaj, ko vas še nisem poznala dobro; sedaj je prepozno“, mu je odločno segla na pot Ida.

„Idka, ne bodi sitna“, jo je svarila mati boječe.

„Mama, veš, za poštarjevo norico sem — vsaj za jedno bridko izkušnjo — prepaletna.“

„Zakaj pa nisi bila doslej, — ti —“, je zarentačil stari Planinec skozi okno, stisnil nemško kletvico med zobe in skrtil puško za hrbet.

„Taka-le je, glejte no, gospod-e papa!“

„In prav je tako“, je zarentačil stari sedaj na Belca.

„Ne rečem-e, da ni prav, gospod, ali-e.“

„Nič e — nič, ali: izpolnite, kar ste ji obečali, če ne — sonst —! Jaz sem njen oče — bridko užaljeni oče, ki nisem tega zaslužil, meiner Seel' da ne.“

„Saj ne pravim, da ne bom, gospod-e — Planinec, ali —.“

„Nič — ali —! Strela! Obljubi, če ne, ustrelim. Ne uideš!“ In dolga cev oskrbnikove puške se je sumljivo stegnila skozi okno na Belca. Ženski sta zavriskali bolestno in obstopili boječega poštarja, ki je z očmi hlabro meril pot za najbližji ogel, kjer bi bil varen pred zevajočim žrelom; pa prej nego se je do dobra odločil, kako bi, kaj bi, sta ga ženski potisnili v vežo... Kamen sta stala, kakor o velikih praznikih in velikih nalivih, ko lahko vsakdo nesc v najbližji mlin, Planinec je pa hodil po odru z rokama na hrbtu in puško na rami kakor da straži koruzo. Poštar ga je pogledoval strahopetno: v taki stiski ni bil še nikoli; vendar se mu je zdela majhna laž spošobnejša, nego sramotni beg.

„Pa ni zares, gospo-od! Saj smo bili stari prijatelji-e —.“

„Odslej smo si strupeni sovražniki, če ne poravnaš tega.“

„Obetam, prisezam e — vse storim...“ Tu se oglasi Ida:

„Lažnik! In jaz da bi vzela moža, ki šele s smrtno nevarnostjo prisiljen potrdi prostovoljno dane obljube?! Tak bi me zapustil tudi v zakonu.“

„To je moja resna volja, Idka!“

„Verjamem: sedaj. A vedite, gospod poštar, da me po tolikih bridkostih, v katerih sem do cela spoznala vaše figa-moštvu, prav nič ne veseli sklepati z vami kakoršno koli zvezo. Z Bogom! Drugič in zadnjič.“

Lina se je bala, da se res vse razdere, pa je pristavila:

„Sama si ga izbirala, Idka!“

„In mu tudi sama vse verjela; nobena druga bi mu ne bila, veš, mama.“

„Saj druge tudi nisem iskal-e!“

„Da bi bila za deklo vam, vašim otrokom in vašim dolžnikom; jaz pa hočem zmagovati, vladati — hočem kraljevati. Tako umevam življenje, tako ste je umevali nekdanj tudi vi — vsaj z jezikom.“

Sedaj je šele mama umela, zakaj se ga brani; in oba z očetom sta se ji približala. Lina je objela hčerko in vskliknila veselo:

„Prav, dete moje; saj sem vedela, da se ne zavržeš. Ti boš še —.“

„Dete, pametno bodi“, jo je svaril oče nemški; „bolja je gotova bodočnost kakor negotove pene. Sporazumi se ž njim, ki ti je obljubil vse.“

„In zabil vse! Papa, ti ga ne poznaš. — Oprostite, gospod poštar“, obrnila se je za hip k njemu, potem nadaljevala očetu in materi: „Da ne porečete: moja nehvaležna, nepokorna hči bi bila lahko to in to, pa nas ni slušala, čujte! Prosim, gospod Belec, kdaj ste rekli, da pojdeva v Trst?“

„V soboto-e!“

„Prosit za službo poštarja v B. v Istri?“

„Da; pa rajši bi kje bliže.“

„Dobro; če ni vam prav, je pa meni. Prebereva si lahko pozneje, ko bo nekaj gotovosti. Torej v soboto na kolodvoru! Kdaj, prosim?“

„Ob 10. uri-e — dopoldne.“

„Dobro!“

„Dobro!“

„Pomnite: gotovo.“

„Prav gotovo-e!“

„Mene bo spremil Oskar v vas in potem še na kolodvor, ne mama?“

Dočim so se dovrševali v veži tehtni pogovori, sta sedela mala samosrajčnika v kuhinji na tleh poleg prinesenega dračja ter pridno razmetavala najprej male snopke, ki so jih prinesli otroci, potem sta se lotila še bremena, katero je razvezala mama. Po končanem delu sta zahtevala tudi svoje plačilo

in v ta namen prihitela v vežo brezozirno se otepaje z dolgima šibama: „Mama, lačen! Papa, lačen! Polente, papa! Lačen, lačen!“

Belec se je glasno zakrohotal prihodnjima svakoma; segel v žep in podaril vsakemu svetel novčič. Boječe sta pogledala poštarja in boječe denar ter slednjič vprašala mamo, če se denar lahko jé. Mati ju je zapodila, češ, pojdiva k Idi, ki se je v tem oddaljila v sobo; ona kuha večerjo. A kmalu sta prikričala nazaj s podvojeno silo, da Ide ni tam.

V sobi je urejala svoje stvari.

Belec je govoril z roditeljema zunaj o marsičem, najmanje o namerjeni poti in prav nič o bližajoči se svatbi. Ko ga je pa predramil otročji glas, začelo se mu je silno muditi in odšel je; medpotoma je pa premišljal: je-li premagal ali je sam premagan.

Slednjič si je — kakor še vselej — pomagal iz zagate tako, da je bilo zanj prav, pa bodi tudi drugim prav ali ne, pošteno ali nepošteno.

V soboto je prišel na kolodvor ob 11. uri in dobil tam Oskarja z voznikom.

„Kaj, da vas ni bilo prej?“

„E, to nadušljivo kljuse! Mislil sem že, da mi cepne na potu, tako je kašljalo. Prav toliko sem mogel kam z mesta kakor prirastel. — Sem zamudil-e? — Pa saj tako ne mislim naprej; hotel sem le Idki povedati, da ne maram službe v B.; saj imam pošto doma; rajši počakam kaj boljšega. Vem, da bo tudi ona zadovoljna s tem. A kje pa čaka, Oskar?“ Prav nestrpno je pogledal gori in doli po cesti.

„Ne čaka več.“

„Je-li že šla naprej?“

„Da.“

„V Trst?“

„Ne, v Gradec pred pol ure.“

„Te, te, te! To je napačno!“ (Dalje.)

Iz našega kota.

(Povest. — Napisal Podgoričan.)

(Dalje)

III.

Kako veselo se je živelo na ponosni Štempiharjevini! To božje solnce, ki obseva dobre in hudobne, sijalo je v vsej lepoti „na Ščito“, Krajčkovino, Štempiharjevino. Sreča je bila, da nevoščljivost te božje dobrote ni mogla vskratiti. Modri Stvarnik gotovo ni hotel, da bi nevoščljivost jemala stvarstvu moč in lepoto.

In kako živahno je postalo hkratu v Središču! Prišli so v vas gostači ter se naselili pri sosedih: nevoščljivost, kovarstvo in tovarišice.

Previdni gospodarji podé te nadležne in škodljive gostače izpod strehe, a naši znanci so jim odpirali okna in vrata, objemali so jih in jim odstopali najlepše in največje prostore. Hvaležni gostači se loté takoj gospodarstva, ker so bili vajeni gospodovanja.

Ker so imeli na Štempiharjevini dosti prostora, naselilo se je pod ono streho celo sorodstvo gostačev, ki so posedli vse prostore.

Ponosna Štempiharjevina je dokaj veljala. V poslopje so bili vtaknili vso Lipenčano domačijo, Mickino doto in še veliko je bil dal Stoklas tako, da ljudje niso vedeli; speljal jim je bil vse, kar je bilo potrebno za zidanje, ker ni hotel, da bi se hčeri katerikrat godilo slabo.

V stari štacunici so imeli le petrolej, milo in druge smrdljive reči.

Mladi Štempihar je bil v štacuni, Micika pa je bila v kuhinji in v gostilni.

O, sedaj je bilo vse drugače kakor nekdaj. V štacuni je bilo malo manj kakor v kakšni ljubljanski prodajalnici blaga na izbero. V gostilni se je dobilo vina in žganja in kar je še kdo poželed za želodec.

Micika je znala pripraviti in se zasukati, da je bilo vsakemu všeč in je drugič rajši prišel.

In ker jim je šlo po sreči, razcvetla so se Mickina lica kakor vrtnica na solncu in njen ljubi mož, ki je bil baje ob svatbi v trojnih hlačah, da ni kazal predrobnih nožic, dobival je nase meso . . .

Med sosedi ni bilo prijateljstva in prijaznosti, zakaj Štempihar in Blisek sta se gledala iz veže v vežo ter zasledovala korak za korakom. Ako so bili gostje na Štempiharjevini, klel je Blisek, nasprotno se je srdil Štempihar, ako jih je imel Blisek.

Ribnikar je bil dober znanec na Štempiharjevini. Treba je bilo tolmačiti nemške dopise, ki jih je dobival gospodar iz uradov, ter pisati to in ono. Pri tem je pil kozarec vina, seveda za dober denar. Nekako domači so si bili. Micika se ga je še vedno hvaležno spominjala, ker je bil prinesel včasih pisemce njenega sedanjega ljubega moža. Zadovoljna je bila v Središču; po odljudni Stoklasovini se ji ni tožilo kar nič, še manj zato, ker so Stoklasovi kaj radi zahajali na Štempiharjevino, kjer se je delal denar.

Mladi Štempihar je ves tičal v trgovini. Po dnevu je čepel v prodajalnici, meril in tehtal, računil, zgibal in pregibal, zvečer je pa delal v kleti žganje, katero se je ravno takrat zeló širilo po našem kotu in donášalo trgovcem denar, kmetom pa — dolgove. Zgovoren ni bil baš. Zamišljen je računil, koliko dobička mu donaša blago, koliko si je že pridobil. In imel je srečo, ne navadno srečo. Ljudje so tiščali v njegovo prodajalnico in gostilnico, da se je ob nedeljah vse trlo in gnetlo, toda pri sosedovih jih je bilo skoraj strah praznote.

„Haha!“

Škodoželjnim nasmehom je opazoval Štempihar to izpremembo, ker je čutil, da ni njegovi mošnjici na škodo. V črnih bukvah je imel čimdalje več vpisanih dolžnikov, ka-

terim je posojal denar ali pa razupaval blago. Ljudje so sami silili v kletko, iz katere ni bilo rešitve.

Kakor se je množilo bogastvo, tako je rastla njegova veljava in moč. Bujno se je razvijal pohlep za denarjem in imetjem. Noč in dan so se mu snovali v glavi načrti, kako bi si pridobil več denarja, moči in veljave. V svojih znancih, prijateljih, sorodnikih je videl le denar in po tem ravnal svojo prijaznost. One nesrečneže, ki jih je sila pritirala v njegove roke, privijal je tako dolgo, da jih je iztisnil in izmozgal do kosti. Z reveži je bil neusmiljen, prevzet, trd; vplivnim in trdnim se je klanjal, stregel jim in se jim prilizoval, da je tako premnoge, ki ni imel dovolj bistrega vida in uma, preslepil ter pridobil.

Vsled te svoje pretkanosti — gospôda pravi: diplomacije — je imel mnogo takih zaščitnikov, ki so s svojim vzgledom in vplivom zakrivali Štempiharjevo delovanje. Nekateri take zaščitnike si je pridobil tudi z denarjem.

Zato ni čudno, da se je suhotni, na videz topi Štempiharjev Francek razvil v mogočnega gospoda Štempiharja, ki je imel pod svojim palcem polovico okolice. Stok in preklinjevanje onih, ki so se previjali v njegovih mrežah, ni odmevalo med svetom, kjer se je pela le čast in slava obogatelemu Štempiharju. — On je mož!

„Bedaki!“ vpili so mnogi. „Čegavo je to premoženje, ki je nakopičeno na Štempiharjevini? Ali niso žulji naših kmetiških rok in naš znoj? Mar si je pridobil to imetje s talentom, z žuljavimi rokami? Ali si je morda pristradal? Tužna nam majka! Sami smo pletli bič, ki boža sedaj naše hrbte! Izročili smo mu nož, s katerim nas dere!“

Toda teh obupnih klicev ni množica razumela. Nekateri jih niso hoteli umeti, češ:

„Mora že tako biti! Zakaj pa ljudje sami silijo v njegove roke? Bedaki, zakaj ne premislijo!“

Tako se je Štempihar vspenjal in vspenjal na površje, dokler se ni dokopal.

Poleg ponosne Štempiharjevine se lesena, pol podrti Kadunjčevina ni podajala prav

nič. Bodla je Štempiharja v oči, zakaj spominjala ga je njegovega rojstva in uboštva, a tega se je sramoval. In kakor se bogatin sramuje berača, ako morata slučajno prebivati skupaj, tako se je sramoval Štempihar siromaške Kadunjčevine. Morda se je tudi bal, da bi nekega lepega dné ne dobila novega gospodarja, ki bi utegnil ž njim tekmoovati. Zato je premišljal, kako bi spravil podse Kadunjčevino, ter je čakal ugodne prilike, da bi vanjo zapodil ost ter tako priklenil Kadunjčevino nase.

In včasih nanese prilika, da se v jednom hipu uredé vsi načrti.

Kadunjec je po daljšem hiranju umrl ter pustil poleg hčera tudi nedorastlega sina. Gosposka je izbrala nedoletnim otrokom varuha Štempiharja. Od veselja je zadrgetala Štempiharjeva duša, ko je dobil dotični odlok.

„Pijmo, gospod Ribnikar!“ je silil Štempihar, ko sta sedela pri kozarcu vina. „Vse mi gre po sreči. In sedaj še to!“

„V teh letih, kar sem tukaj, se je res dokaj izpremenilo. Nikdar bi si ne bil mislil. Bog ti je dal srečo.“

„Kaj, Bog! Znati se mora! Lejte, gospod Ribnikar, kako čudno pride! Veste, kako se je ta Kadunjec branil odstopiti kos vrta? A sedaj? Ha, ha, ha! — Moje je lahko.“

„Tega ne smeš storiti! Kam pojdejo otroci?“

„Ravno zato! — Otrok imam kopico in te bo treba preskrbeti vse!“

Tolik cinizem je Ribnikarju presedal.

„Kaj bo pa s Kadunjčevimi otroki? — Ne bodi tak! Imej nekoliko srca za siromaka! Ljudje že itak govoré, da nimaš srca, da ne poznaš usmiljenja.“

„Ha, ha! Srce in usmiljenje! Vsak si naj pomaga, kakor in kolikor more!“

„Pa vendar ne smeš biti tak!“

„Tak ali tak, to vam nič mari! — Vi pretepajte otroke v šoli, za moje reči se ne brigajte!“

Ribnikar je razburjen vstal.

„Tako? — Včasih sta govorila z očetom drugače! Pozabil si, koliko sem si prizadejal

za ta prostor, na katerem si se sedaj opasel! Jaz, bedak! Zaradi vaju nimam mirne vesti; sovražijo me sosodje, ker sem bil vajin pomagáč. Prav mi je! Imel sem oči, poguma pa ne dovolj, da bi bil javno povedal, taka sta, to in ono namerjata. Imam zopet jedno izkušnjo več. O znal se bom ogibati! Pa brez zamere!“

Po teh besedah je šel.

„Le pojdi! Kaj mi je mar tvojega prijateljstva in prijaznosti! Škodovati mi itak ne moreš. Kar sem želel, sem dosegel; kar pa še želim, dosežem tudi brez tebe! — In kako govori o srcu in usmiljenosti! Moj Bog, usmiljen naj bom! Kam pridem po poti usmiljenosti? Iz same usmiljenosti naj razdam svoje premoženje in srce naj se mi raztopi! Kako bom pa živel jaz in moji otroci? In ta Kadunjevina? Kdo more ubraniti, da Kadunjec, kadar doraste, ne odpre trgovine sam, ako le hoče? Ali mi ne vleva lastna korist preprečiti to in zdrobiti orožje, katero lahko pokonča mene? Oh! Da! Srce moram imeti zase, usmiljenost pa za svoje otroke! Ti, Ribnikar, ti pa imej srce in usmiljenost za kogar in kolikor hočeš, in glej, da te same usmiljenosti ne bo konec! Ha, ha! Štempihar se ne boji nikogar in ne potrebuje nikogar, on ima denar in ta že naredi svoje!“

Tako je dobila Kadunjevina dobrega varuha. Natančno je pozvedel, koliko je polja, gozda, pašnikov; skrbno je pazil, da sosodje ne odorjejo pri njivah meje, ali ne postavijo v gozdu mejnikov. V prodajalnici so smeli otroci jemati blago, ker ni hotel, da bi bili raztrgani in lačni. V črni knjigi so se pa nabirala števila, katera je Štempihar ob mesecih pridno brojil in brojil . . .

Pajek razgrne mrežo od veje na vejo, iz kota v kot, žedí in čaka v zasedi, in kadar se neprevidna muha izpodtakne ob komaj vidno pajčevino ter se zaplete z nogami, plane krvoses iz zasede in zdrsne kot strela po pajčevini na plen, objame z vitkimi nogami ter mu izsesa kri . . .

Štempihar je polagoma razgrinjal mrežo okoli Kadunjevine. Predel je previdno in

trdno, ker ni hotel, da se mu izmuzne ta — plen.

Prekupoval je dolgove. Kdor koli je imel kaj tirjati na Kadunjevini, temu se je približal Štempihar, živo opisoval siromaštvo in nesrečo Kadunjevih otrok ter je tako od marsikoga za majhno ceno kupil dolg.

„Prav tako! Le skrbi za Kadunjeve otroke, reveži so! Bog ti že povrne trud in skrb“, dejali so dobri ljudje, ko so Štempiharju izročali Kadunjeve dolgove.

„Lejte, kdo bi si bil mislil, da bo tako skrbel za otroke, ker sta si bila z rajnim Kadunjcem tako zelo navskriž. Štempihar ne vrača zla za zlo. Dober človek je, ki ne gleda na svoj dobiček.“

Štempiharju so ugajali ti glasovi in blazili razburjeno njegovo vest, ki se še ni dala pregnesti kakor kepa testa.

Kmalu je imel Štempihar vse dolgove v rokah in tako v rokah Kadunjevino. Kot vesten in skrben varuh bi bil svoto, s katero je prekupil dolgove, zavaroval na Kadunjevini in bi mu bil bodoči gospodar hvaležen vrnil dolg z obrestmi. Tega pa Štempihar ni hotel, ampak je čakal in čakal, da mu Kadunjevina kot zrel sad pade v mrežo.

„Ljudi izkoriščuj!“

Te očetove besede so mu vedno šumele po ušesih. Po teh besedah se je ravnal.

Kadunjevi otroci so mu morali delati, trdo delati zastonj, zakaj on je bil varuh, oče. In ti Kadunjevi otroci so bili srečni v svoji nevednosti, ker so upali, da doba robotanja skoraj mine. Nedoletni sin je dorasčal. Štempihar je gledal v duhu trenutek, ko postane sam svoj.

„Kaj bo potlej?“ vprašal se je večkrat Štempihar. Misel, da bi mogla priti lepa posest ob kaki priliki v roke drugemu, ga je begala. Res je imel vse dolgove v svojih rokah, toda dražba je dražba, posestvo dobi največji ponudnik. A tega on ravno ni hotel. To posestvo je moral dobiti po ceni. Toda kako?

Ker je bila med tem nekaj korakov za Kadunjevino na Krajčkovem svetu zrastle

nova prodajalnica „na Krtini“, predočeval si je Štempihar še vse hujše, ako se sam ne polasti Kadunjčevine.

Zvita butica se domisli in ukrene, česar bi noben pravičen varih ne storil.

Naredil je za svoje tirjatve na Kadunjčevini tožbo, česar pa ni nihče vedel in nihče ni mogel zvedeti, zakaj tožil je sam in prejemal sam sodnijske odloke kot tožitelj in toženec.

Kadunjčevi otroci so se prestrašili, ko so prišli rubežniki.

„Boter! Boter! Ata! Ata! Štempiharjevi!“ so javkali okoli Štempiharjevine. „Otmite nas! Ne pustite nam prodati ognjišča in strehe! Pridni hočemo biti in slušati vas! Plačajte dolgove in vse vam povrnemo.“

In najstarejša Kadunjčeva deklica Marijanka je stopila k Štempiharju, položila roke na njegove rame, uprla oči v njegov obraz in prosila:

„Ata! Kaj ne, da ne pustite prodati naše domačije? Saj ste naš varih! Delali vam bomo in povračali vaš trud, samo ohranite nam domačijo! Vi se gotovo nas usmilite in ne pustite nas izgnati.“

Štempiharja so izpreletavale barve, zakaj v njegovem srcu se je bila vojska. Zli in dobri duh sta se pehala za zmago. Toda zli duh se je bil že preveč opasel in je potisnil dobrega v kot.

„Ne! Ne! Ne! Ne!“ vzklikne Štempihar razburjen, pahne deklico od sebe in zbeži, zakaj bal se je, da bi ga dekličina prošnja ne omehčala.

Marijanka je šla domov vesela, ker si je tolmačila, da varih ne bo dal prodati domačije.

„Ne! ne!“ zvenelo ji je po ušesih ter si je še dostavljala: „Ne pustim prodati!“

Kadunjčevi otroci so se veselili ter se polni hvaležnosti razgovarjali:

„Boljšega variha nam bi oče ne bili mogli izbrati. Kako je dober! Lahko mu delamo, iz štacune nam dá rad blaga in ne pusti, da bi nam kdo prodal domačijo in nas pognal po svetu. Le kdo nas toži?“

Štempihar je zbežal v klet, kjer je mešal vodo in špirit ter zraven preudarjal o Ka-

dunjčevini. In naj je še tako mislil in mislil, kazalo mu vendar ni drugače, kakor se polastiti Kadunjčevine.

„Pognati in kupiti moram. Ti Kadunjčevi otroci premoženja tako ne bodo imeli in na tej Kadunjčevini bodo vedno siromaki. Naj gredó po svetu, morda še kateri najde srečo! Oh! Ne! Te zemlje ne sme nihče drug dobiti v roko, kakor jaz.“

Na onem prostoru njegovih prsij, kjer bi imelo biti človeško srce, bila je nevoščljivost in v pohlepu kaljena stvar, katere ni ranila nobena pušica usmiljenosti.

Na dražbeni dan so prišli kupci, da bi kupili Kadunjčevino.

Štempihar je videl, da danes ne bo zorela zanj pšenica, da bi moral šteti preveč, ako bi hotel polastiti se.

Šel je v sodišče ter preložil prodajo. Kupci so imeli pot zastonj, ker isti dan se domačija ni prodala.

Kadunjčevi otroci so se čutili varne kot piščeta pod kokljo, ker so se zanašali, da jih čuva varih. In ker ni bila domačija prodana, in se je govorilo, da je Štempihar ustavil prodajo, utrdilo jih je še bolj v tej zavesti.

Ko se je ponovil dan prodajanja, sešli so se zopet kupci. Kaj je hotel Štempihar? Ali naj pusti? Ne! Po ceni se je moralo dobiti! Ustavil je.

In tako se je zgodilo še večkrat.

Ljudje, ki so imeli že nekaj potov v sodišče, se niso marali izprehajati več, in tako se je prigodilo, da je bil naposled pri dražbi Štempihar sam.

Uh! Kako nestrpno je pričakoval ure dražbe. Kako plašno se je oziral okoli, ne pride li kak kupec. Kri mu je silila v obraz. Nemirno je mencial pred sodiščem in gledal na uro, kjer so se kazalci premikali počasi, grozno počasi . . .

Ob določeni uri položi varščino in ker ni bilo nikogar drugega k dražbi, prišla je Kadunjčevina za 800 gld. v Štempiharjeve roke.

Od veselja je vse gomezelo po njegovem životu, in v Bimbaševi krčmi se je vsled tega napil.

Risal M. Jama.

Sveža piča.

„Vse naše! Vse naše!“ vzkliknil je razburjen, ko je pridrdral domov. „Vse naše! Juhuhuhu!“

„Ali si kupil Kadunjčevino?“ vprašala ga je Micika.

„Zakaj pa ne? Juhuhu! Vse naše!“

„Oh, kakšen si danes!“

„Danes smo veseli! Zakaj bi pa ne bili? Juhuhu! Vse naše! Ta Kadunjčevina! Ah, sedaj se bo lahko izpodkopala ‚Krtina‘.“

In hodil je po dvorišču, ukazoval in pripovedoval, da je Kadunjčevina njegova.

„Vse naše!“

Tisti dan se je pilo, da je teklo vino od mize. Plačeval ni nihče, ker takrat Štempihar ni hotel denarja. „Le pijte! Vse je naše!“

Vino je moralo gasiti oživljajočo se vest.

Pedenjmožek Zelnikov Andrejček ni zamudil preugodne prilike. Smukal se je med pivci okoli miz ter pomival kozarce. Ko ga je pa imel že toliko pod kučmo, da mu je padala pipa pod mizo, splezal je na mizo ter vpil:

„Tacega človeka ni, kakor so naš ata! Denar imajo in premoženje! Juhuhuhuhu! Danes so kupili Kadunjčevino, v boljše roke bi itak ne mogla priti. Bog daj in moj patron sv. Andrej, da bi še Ščito kupili! Potlej bi šele pili, potlej. Juh! Juhuhuhu!“

Za njim zaukajo drugi pivci, zlasti pa Štempihar, ki je bil neznansko široke volje.

Sosedje so se čudé se spogledovali, zakaj je na Štempiharjevini tolikšen vrišč. Zvedeli so šele od deklice, ki je nesla vina in kruha na Kadunjčevino, da naj tudi otroci pijó.

„Kaj je pa vendar danes pri vas? Kaj se je zgodilo?“ vpraša Krajček.

„Kadunjčevino so kupili.“

Krajček in Blisek se spogledata.

„S samim vragom je v zvezi ta Štempihar! Lej, pred nekaj leti si je bil prilastil tako skrivaj cerkvene ledine, danes Kadunjčevine — in uh! — meni se kar zdi, da se mi svet umika pod nogami! . . . Ne, ne, to ni samo ob sebi!“ govoril je Blisek prepaden. „Morda prideva tudi midva na vrsto! Kdo zna? Uh, ni ga zastonj črtil Kadunjec.“

Oh, ko bi mu bilo dano! Naj bi prišel nocoj,
da ubrani dom svojim otrokom in potem
požene Štempiharja kam v deveto deželo!
Uh, zebe me!“

„O, dobro bi bilo!“

„Veš, jaz se kar bojim . . . Česar si je
človek najmanj v svesti, to naredi.“

„Stari je bil tič, pa še senca ne sinu!“

„O, ne, ne! . . . Ta ti zna! Če bolj ljudi
dere, bolj silijo vanj!“

„Oh, le kaj še pride! Tako ti rečem: s
Štempiharjem ni zdravo zobati črešenj; za-
meriti se mu pa tudi ne kaže.“

„O, ne, ne! Jaz pustim gostilno, da se
mu še bolj ne zamerim! — Uh, zebe, zebe!“

Razšla sta se v strahu za svojo kožo.

Kadunjčevi otroci so pili vino, jedli kruh
in hvalili Boga, ker jim je dal tako dobrega
variha, kateri jim ohrani domačijo ter dá še
vina in kruha. (Dalje.)

Na potovanju.

I. Odhod.

Počasi . . . počasi . . . Nad vlakom
Belkasti dim se vije —,
Zaspano čez daljnje hribe
Solnce jutranje sije . . .

Hitreje . . . hitreje . . . Ob progi
Drava počasi vali se;
Med drevjem cvetočim tu tamkaj
Kmetiška kočica beli se.

Po tratah, livadah se rosa
Liki demanti leskeče,
Kot solza v očesu nedolžnem
V solčnih pramenih trepeče . . .

Ob oknu tam v kotu kupeja
Mlad sopotnik dremlje —
I meni dušo zaspanost
Z mehkim ovojem objemlje . . .

Pomika vlak dalje se, dalje,
Jednozvočno drdraje; —
A misli moje sèn čara
V daljnje, daljnje kraje . . .

II. Pred Jelačićevim spomenikom.

Z a g r e b.

Hod me je zmučil. — „Ustavim
Tukaj na trgu za hip se!“
Pred mano v sinje ozračje
Prekrasen vzdiguje kip se . . .

„Jelačić!“ — Tiho, spoštljivo
Ž glave klobuk si snel sem.
Zamaknjen . . . dolgo in dolgo
V visoko soho strmel sem . . .

Slike iz dobe pretekle
Vstajale so mi v duši: —
In zrl sem, kako sovražnik
Domovje hrvatsko ruši.

Zrl sem ponosne junake . . .
V zraku vihrajo zastave,
In banov bliska meč se,
Ori spev čez širne dobrove:
„Još Hrvatska ni propala — — —.“

Leta tekó . . . Junake
Smrti je tema zastrla,
Prostost — s krvjo priborjeno —
Sovražna je sila zatrla . . .

„Jelačić! — Mrtev?“ . . . Glej, v kipu
Čudno življenje diha . . .
„Li vidiš, ban, da tvoj narod
Pod jarmom okrutnim vzdihla . . .?“

Vzdrami, oživi se, bane,
Meč tvoj naj zopet zabliskne —
In src tisočero junaških
Navdušeno zopet zavriskne:
„Još Hrvatska ni propala . . .!“

III. V kupeju.

„Li Magjar?“ — „Nikakor!“ — „Ne? ... Čudo!
 Prisežem, da sin ste magnata!“
 „Ne!“ — „Nemec?“ ... „Nikakor!“ ... „Hrvat li?“
 „Po krvi s Hrvatom sva brata!“ ...

In dalje je tekel pogovor. —
 A veste, jaz bil že zaspan sem:
 Peš hodil po zagrebških potih
 Po ulicah živih ves dan sem.

No, nekaj sem vendar govoril,
 Še več govoričila Vi ste,
 Vi zrla ste v me — jaz skoz okno
 Zrl v drevja obcestnega listje.

Govorila o svojem ste domu,
 O mladostnih blestečih ste nadah,
 Govorila o burnem življenju,
 Govorila o njega nasladah.

Govorila o mehkem obrazu,
 O črni ste moji obleki,
 S pomilovanjem o meni,
 O „najnesrečnejšem človeki!“

In to sva in ono kramljala,
 Zveneče se vmes se smejala —
 V spomin pri ločitvi ste šopek
 Duhtečih vijolic mi dala.

Pardon, milostljiva! — Vaš šopek
 Pozneje drugod sem porabil;
 Obraz Vaš mamljivi magjarski
 Pa srečno sem zopet pozabil! ...

Fr. Ks. Meško.

Med cvetjem cvet.

Na okno se zazrlo je oko,
 Na okno in njegovo cvetje,
 Ki tam brezskrbno in gorko
 Za zimo našlo je zavetje.

Tedaj med cvete jasnih lic
 Ljubko prikljuje krasna roža.
 Pred njo izginja kras sestic,
 Ki ona jih goji in boža.

Vzdrhtelo je tedaj srce,
 Ko zrl sem ta detinska lica.
 In sklepi v duši dozoré,
 Da to najlepša je cvetica.

Iz srca pa privrel je vzdih,
 Za cvet molitve vzdihljaj svete:
 „Varuj nebó ga časov zlih,
 Varuj skrbno to angel-dete!“

F. S. Finžgar.

Fra Angelico.

(Spisal profesor *dr. Anton Medved.*)

(Dalje.)

Zanimiva je slika v istem nadstropju: „Jezusa zasramuje jo.“ Odrešenik, v belem oblačilu, sedi z zavezanimi očmi. Pod njim sedi na desni njegova žalujoča mati, na levi pa njegov udani učenec sv. Dominik, ki v knjigah premišljuje njegovo trpljenje. Okoli Jezusa so znamenja njegovih muk: hudobna glava, ki nanj pljuje, roka, ki nad njim palico vihti, druga roka, ki proti njemu maha, zopet roka, ki privzdiga klobuk v njegovo zasramovanje.

Angelico ni hotel predočiti celih oseb, kakor da ne bi bile vredne, da vzbudi čopič pri potomcih spomin nanje. A kaj dela tu sv. Dominik? Brat Ivan je hotel s tem svoje sobrate opomniti, da naj po njegovem vzgledu večkrat premišlujejo Kristusovo trpljenje. Isto vidimo tudi v sledeči sliki.

Med najlepša dela brata Ivana spada po občnem mnenju: „Kristusa v grob pokladajo.“ Razven Rafaelove slike z isto snovjo pač ni ganljivejše in srečnejše.

Jezusovo truplo leži v rokah onih oseb, ki so ga najbolj ljubile. Desna rama sloni v rokah njegove žalostne matere, ki vsa potrta žaluje ob grobu. Kakor da ne bi hotela dati svojega sina iz rok! Neskončna bol jo tare.

Komu potok solz ne lije
Videti bridkost Marije,
Grozno kot morjá grenkost.
Kdo presrečno ne žaluje,
Če to mater premišljuje
In trpljenja velikost?

V sredini je sorodnica Marija Salome z jako lepim, a z grenko žalostjo oblitim obrazom. Tu je notranji čut izborni, mojstersko izražen. Noge Odrešenikove pa objema spokornica Magdalena; ona, ki jih je še žive s solzami umivala, s svojimi lasmi brisala, poljubovala, se tudi mrtvih ne boji. A na levi kleči njegov ljubljeneec med učenci, sv. Janez,

ki se i od mrtvega učenika ne more ločiti. V ozadju vidiš dominikanca. Kdo-li je? Redovni oče sv. Dominik. Čemu je ta zraven? Ali ni izgubila slika s tem svoje zgodovinske znamenitosti? Da, nekoliko že. A pomisliti je, da Fra Angelico ni hotel samo zgodovine slikati, temveč tudi svoje brate poučevati. Sv. Dominik je velik in vnet častilec Kristusovega trpljenja; stoterokrat je o njem navdušeno govoril in tisoče ž njim k spokornosti privel. Radi tega naj se vsak sobrat, ki to sliko gleda, spomni, da i njemu veli slavni oče: „Premišluj tudi ti blaženi vzrok svojega odrešenja!“

Izkušnja uči, da dobre slike vspodbujajo k čednosti, slabe pohujšujejo in pehajo v strast. Angelicove slike so storile mnogo dobrega. Več kakor z lastnim vzornim vzgledom je koristil s svojim čopičem za povzdigo nrvnosti in čednosti. Iz vseh njegovih umotvorov vidimo, da brat Ivan ni nobene snovi rajši in z večjo vnemo uporabljal kakor ravno trpljenje Kristusovo. Zakaj? Odgovori naj bistroumni zgodovinar francoski Michelet: „V globočini trpljenja Kristusovega leže misli srednjega veka. Le-ta čas je popolnoma prešinjen s krščanstvom, kakor je krščanstvo prešinjeno s trpljenjem Kristusovim. Slostvo, umetnost, različne iznajdbe človeškega duha, vse se naslanja na to večno skrivnost.“ V Milanu je bilo ob času brata Ivana 19 bratovščin sv. Križa, še več v Florenciji — znamenje, kako so takrat ta predmet občudovali, premišljali in častili.

Je-li torej čudno, da nahajamo to snov pri Angelicu tako pogostoma? Bil je zvest sin svojega časa; čutil in delal je ž njim, a tudi v nemal z vsemi svojimi močmi sovrstnike za vzvišene idejale, ki so prešinjali mišljenje in dejanje srednjega veka.

Brat Ivan je bil ves vtopljen v svojega trpečega Odrešenika. Zato ga je tako pogosto in tako dovršeno slikal. Odlični životopisec Vasari lepo pravi: „Brat Ivan je vedno čisto in pobožno živel, bil je postrežljiv in radodaren do ubogih in je zaničeval vso posvetno ničemurnost. Neprenehoma se je uril v slikarstvu in ni hotel nikdar drugih kakor svete predmete slikati. Večkrat je rekel: „Kdor hoče Kristusova dela uprizoriti, mora biti vedno pri Kristusu.“ Svetniki, katere je slikal on, imajo več ugleda in več podobnosti s svetniki kakor katerega koli drugega mojstra. Pravijo, da brat Ivan ni nikdar čopiča v roke vzel brez molitve in nikdar ni križa slikal, da mu ne bi solze tekle po licu . . . Tako sposoben umetnik za cerkveno slikarstvo pa ne more biti nikdo drugi kakor le oni, ki istinito pobožno in ves v Kristusu živi.“

Ta resnica velja tudi še dandanes. Koliko slik moramo v tem oziru grajati po cerkvah in zasebnih hišah, kjer je v obilici videti dražestnega lišpa, a verskega in pobožnega duha malo. Zakaj? Ker je v slikarjevem srcu manjkal duh brata Ivana.

Samostan sv. Marka je pravo zrcalo Ivanove duše in njegovih umetnostnih krepostij, kakor pravi odlični Beissel: „Le-ta samostan je pravi tempel, neminljiv spominik in životopis brata Ivana. Kako je čutil, kaj je znal, kaj je hotel, vse bereš v njegovih slikah po stenah. Dvojni mir — smrti in pokore se razliva po njegovih slikah v Kristusovem trpljenju. Ako jih pazljivo gledaš, te bo prisilil brat Ivan, da boš vedno globlje gledal.“

Nekaj desetletij za bratom Ivanom je gledal njegove slike navdušeni Savonarola; lepota in prisrčnost teh slik ga je pač tako vnela za krepost in navdala z onim neupogljivim pogumom v oznanjevanju nraavnih resnic, katero občudujemo na njem, četudi ne odobravamo vseh njegovih del.

Bogati in za umetnosti vsi vneti Medicejci so bili veliki prijatelji učenih dominikancev, posebno pa brata Ivana. 36.000 goldinarjev v zlatu so podarili v olepšavo samostana sv. Marka; pozneje je Cosimo

Medici še 1500 cekinov veledušno poslal, da bi vse kolikor moči vkusno in sijajno napravili. Knezi in kralji so si namreč šteli v laskavo čast imeti lepe, bogate in z vsemi potrebščinami preskrbljene samostane, zakaj le-ti so bili sedeži srednjeveške omike, v njih so se gojile vede in umetnosti, v njih je cvetlo pesništvo, v njih so se večinoma sklepali veliki načrti v prospeh, napredek in blagor narodov.

Medicejci so pa samostan sv. Marka še iz osebnih ozirov ljubili in čislali, bil jim je njihovo družinsko svetišče. Za vse ude medicejske družine je velel Cosimo v samostanu uravnati lepo sobano, v kateri naj opravljajo izpoved in zasebne pobožnosti. Sobana naj bi bila ob enem znak medicejskega bogastva in radodarnosti. Radi tega je moralo biti v njej vse v kraljevem blesku.

Največjo krasoto pa je podaril sobani brat Ivan, ko je naslikal v njej diven umotvor: „Trije kralji molijo in obdarjajo Jezusa.“

Medicejci so bili znani po svoji izredni, razkošni darežljivosti; le-ta slika, ki predstavlja radodarne kralje, naj bi bila odsev, simbol njihove blagodejnosti. Fra Angelico je tu napel vse svoje sile. Hotel se je hvaležnega izkazati v svojem in v imenu celega samostana velikemu mecenu.

In posrečilo se mu je. Malokje je brat Ivan svojo umetniško spretnost tako proslavil, kakor na tem umotvoru. Vsi, ki dela njegova poznajo, mu jedini neomejeno hvalo pojó. „Nežnost v načrtu, pravilnost v izdelovanju, lepota v barvah, ljubeznivost v osebah, vse je tukaj soglasno združeno“, pravi sloveči laški kritik Caldriani.

Navadno brat Ivan slik ni obdajal s posebnim zunanjim sijajem. A na tej očara gledalca tudi ž njim. Zlato barvo je razkošno uporabil; druge barve so svetloblesteče. Trije kralji imajo kraljeva oblačila. To njim pristoja.

Prinesli z jutra daljnjeja

So Jezusu darila:

Dišeče mire in zlatá

In dragega kadila.

Njihovo spremstvo je njim po dragoceni obleki in po vsem nastopu krasno uprizorjeno.

Slika je razumljiva na prvi pogled.

Nekoliko čudna se zdi prikazen trpečega Jezusa v podnožju. A pomisliti je, da je slika visoko na steni in poleg Gospoda je stojalo za Najsvetejše ali pa za kakšno relikvijo. Razven tega se pa ne sme pozabiti, da je i tukaj Fra Angelico uporabil snov,

katero je tako ljubil in v samostanu svetega Marka največkrat naslikal: trpljenje Kristusovo. Opomniti je ob jednom hotel vsakega Medicejca, ki je prišel sem v zlatu in demantih, da se naj nikar previsoko ne povzdiguje, temveč naj premišluje trpljenje Izveličarjevo. Jednak utisek dela naj slika i na

Slikal Fra Angelico.

Kristus pred peklom.

druge. Verska čustva naj v njih obudi, da jim bo tudi v dušni blagor, kakor pravi narodna pesem:

Kot kraljem zvezdica nekdanj
 Nam vere luč zdaj sije,
 Le zvezda ta nas pelje v raj
 Nebeške domačije.

V isti dobi, v samostanu sv. Marka, se je pečal Fra Angelico marljivo tudi s slikarstvom na platno. Od vseh stranij so naročevali pri njem slike; prosili so ga in rotili za nje; visoke cene so mu obetali že za malenkostna dela. Posebno cerkve so si

štele v čast, imeti kak kras v svojih prostorih od brata Ivana. A on je le malokatero prošnjo uslišal, ker je bil z delom preobložen.

Omenili smo že, da je Fra Angelico samo svete, verske predmete slikal; posvetne stvari se ni dotaknil. Ljubil je samo snovi, o katerih je vedel, da bodo verski čut povzdigovali, blažile in utrdile srca v krepostih. Posebno je pa jedna misel zanimala njegovega duha. Cele dni je bil v njo vtopljen, razmotrival jo je na vse strani, in ko je dovršil v duhu primeren načrt, jo je s spretnim

čopičem platnu izročil. Ta je misel o poslednji sodbi. O njej nam je zapustil Fra Angelico mnogo umotvorov velike vrednosti.

Med drugimi je dovršil sliko, ki mu je priborila slaven venec nesmrtnosti. Snov ji je vzel iz sv. pisma, iz prerokovanja Gospodovega. A brezdvomno je v tem oziru vplival nanj tudi pesnik Dante, čegar duhovita dela je Fra Angelico z vsem ognjem svoje duše ljubil in čislal.

Dante je bil v času brata Ivana sploh najbolj poljuden in priljubljen pesnik. Njega je proslavljalo vse. V svetlih palačah knežjih in kraljevih, kakor tudi v borni koči kmetiški, duhovnik in posvetnjak, vse je čitalo Danteja. Na prižnici so prednašali cele speve iz njegove „Divine komedije“ o peklu, o vicah in o nebesih; sloveči cerkveni govornik v Florenciji Philelphus je več let ob praznikih in nedeljah Dantejeve pesmi razlagal, na vseučiliščih so ustanovljali posebne profesorske stolice, da bi Danteja razlagali; v šolah so morali učenci na pamet učiti se ga; laskava čast je bila, veliko spevov znati na pamet. Poleg cerkve sv. Križa v Florenciji so mu postavili spominik in na njem se bere v zlatih črkah: „Onorate l'altissimo poeta! (častite največjega pesnika!)“

Poznal in globoko, temeljito proučil ga je tudi brat Ivan. Mogočno je vplival prvi krščanski pesnik na njegovo rahločuteče srce; že iz domoljubja ga je moral ceniti, zakaj bila sta si rojaka; pobožen menih ga je neutrudno bral, premišljeval in iz njega zajemal prizore za svoja nesmrtna dela.

Najbolj se Dantejev vpliv na brata Ivana pozna na slikah o poslednji sodbi. Mnogo je takih. Najlepšo je zvršil okoli leta 1440. Namenjena je bila za cerkev, za veliki oltar pri Sv. Katarini v Florenciji. Pozneje je prišla iz neznanih vzrokov na Nemško, kjer pa njene vrednosti niso poznali, ker takratnemu ljudstvu na Nemškem je manjkalo čuta za umetnosti. Sliko je dobil slednjič neki pek, ki ni imel pojma o veliki vrednosti tega zaklada. Leta 1808. jo je kupil Napoleonov

sorodnik kardinal Fesch. Po njegovi smrti jo je dobil Lucian Bonaparte, a iz njegove zapuščine jo je kupila angleška zbirka slik Lord Ward v Londonu. L. 1884. jo je pa pridobila berlinska galerija za 214.500 mark (= 130.000 goldinarjev). Iz visoke cene je razvidno, kolike vrednosti mora biti.

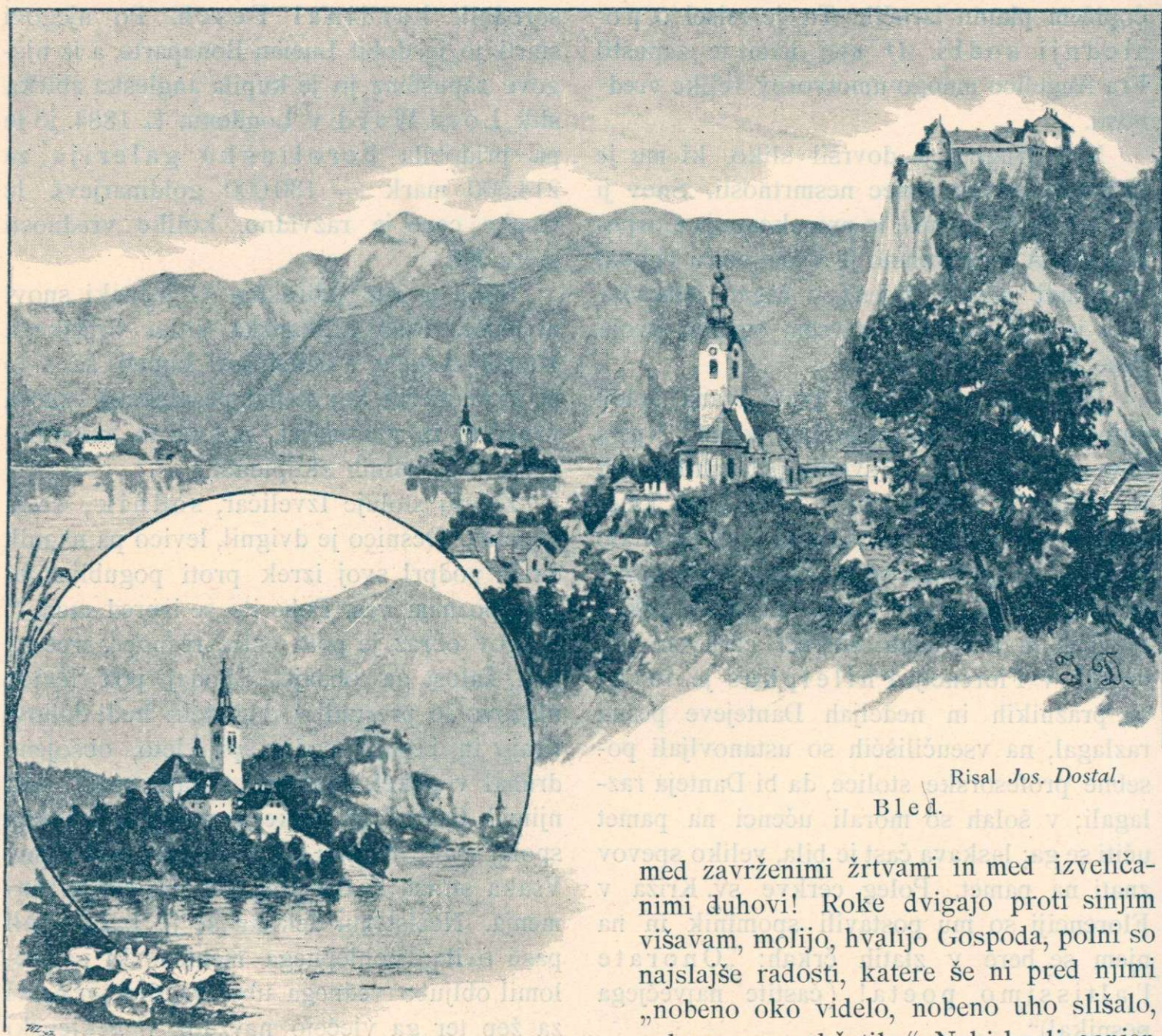
Slika je res veličastna. O jednaki snovi ni lepše. Celó velikanska slika orjaškega Michel-Angela v Sikstinski kapeli se s to ne more meriti, kar se tiče pesniškega vznosa v načrtu in v zvršitvi, milobe in raznoličnosti v pojedinah skupinah.

Zgoraj stoluje Izveličar, sodnik, sredi angelov. Desnico je dvignil, levico pa nagnil, da bi podprl svoj izrek proti pogubljenim: „Ne poznam vas. Poberite se izpred mene!“ Njegov obraz je poln ostre resnobe, srce ga boli, žalost ga obdaje. Spodaj pod levico njegovo je presunljiv dogodek: hudi duhovi tirajo in besneč podijo prokleta, obsojeno druhal v pekel. Kakšne obraze vidiš med njimi? Groza! Iz vsakega stanú, iz obojega spola, vsake starosti so zastopniki med njimi. Vsaka strast, vsaka pregreha ima svoja znamenja. Nečistemu dekletu se je kača okoli pasú ovila; pohlepnega meniha, ki je prelomil obljubo vednega uboštva, držé vragovi za žep ter ga vlečejo navzdol v peklenški ogenj; pred požrešniki nesó satani sklede, polne strupenih kač; skopuhom izlivajo hudiči raztopljeno zlato v nenasitljiva usta itd. Vse je izgubljeno! Obup, gorjé, neskončna bol je njihov delež.

Brat Ivan je moral imeti velikansko domišljijo, da je naslikal tako mnogolično in raznovrstno snov. In vendar je v vsej sliki popolna jednota, jedna ideja: božja moč in pravičnost! Tu se lahko vidi, kaj pomenijo presunljive besede srednjeveškega, odličnega pevca, Jakopa da Todi, ki je tako peval:

Strašen dan bo dan plačila,
Zemlja se bo v prah zdrobila,
Priča David in Sibila.

Dan jokanja bo in straha,
Ko bo grešnik vstal iz praha,
Šla na sodbo duša plaha.

Risal Jos. Dostal.

Bled.

Tako se vèdejo one nesrečne žrtve, ki dospejo do vrat, nad katerimi stoji, kakor poje nedosegljivi Dante, strašen, obupen napis:

Per me si va nella città dolente,
Per me si va nell' eterno dolore,
Per me si va tra la perduta gente.
Lasciate ogni speranza voi, ch'entrate!

(Skoz mene gre se v mesto zapuščeno
Skoz mene gre se v večne bolečine,
Skoz mene gre med ljudstvo se zgubljeno.
Pustite vsako nado vi, pri vstopu!)

(*Inferno III. 1 ss.*)

Toda ne samo strah in grozo, tudi rajsko veselje je poosebil brat Ivan na tej sliki. Pogled na drugo stran nas takoj popelje iz kraljestva solz in trpljenja v dražestni svet neizmerne, večnega veselja. Kolik razloček

med zavrženimi žrtvami in med izveličanimi duhovi! Roke dvigajo proti sinjim višavam, molijo, hvalijo Gospoda, polni so najslajše radosti, katere še ni pred njimi „nobeno oko videlo, nobeno uho slišalo, nobeno srce občutilo.“ Neki kralj ganjen kleči, poleg njega se devica kleče topi v nebeški radosti; angeli vabijo izvoljence v nebó, objemajo se, poljublajo: vse je neskončno srečno.

Poleg velike slike je druga manjša, ki nam predočuje, kako vodijo angeli v rajanju različne svetnike v nebo. Dva meniha že klečita gori pred nebeškimi vrati. To je čudapoln, pesniško nadahnjen prizor. Sic itur ad astra!

Gotovo je Fra Angelico imel v mislih Danteja, ki poje (Parad. VII. 4 ss.)

Così volgendo sì alla ruota sua . . .
Fu viso a me cantare essa sustanza
Ed ella e l'altre mossero a sua danza.

(Tako, vrteč se brzo v ljubkih krogih
Proslavljali Gospoda so pevaje . . .
In polni sladke radosti plesaje.)

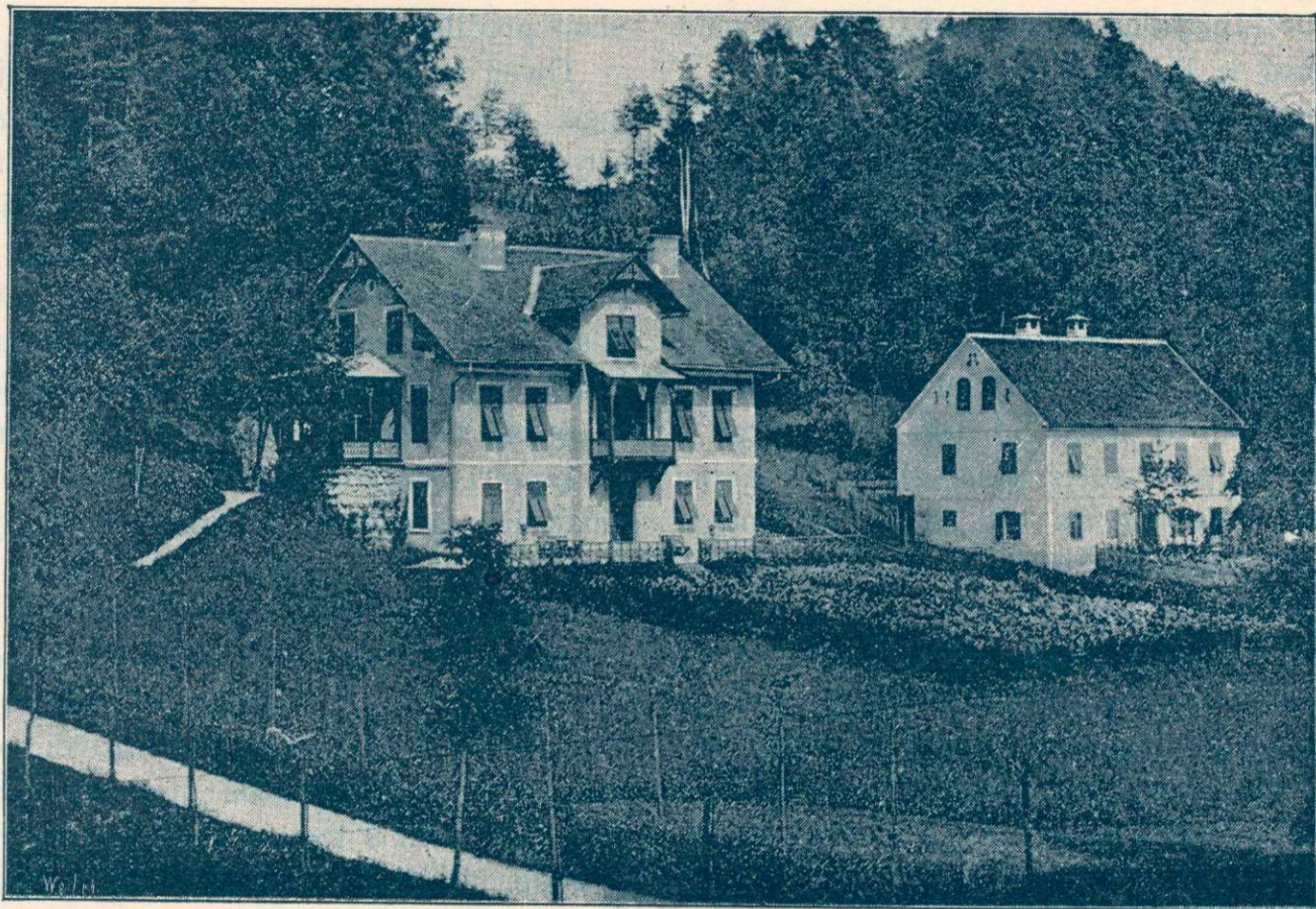
V sredini so angeli v krasnih, zares rajskih postavah. Srednji nosi sv. križ, znamenje Odrešenikovo. Na levi in desni so angeli-godci, a molčijo, godala so utihnila, ker sodnik govori.

Okoli Jezusa pa je venec izvoljenih svetnikov in svetnic božjih. Na desni je poznati v belo-blesteči obleki Marija, izredno lepa prikazen, poleg nje sv. Peter.

Slika je klasično delo, mojsterski umotvor prve vrste. „V nobeni drugi sliki ni Fra Angelico skupin in posameznih oseb tako

lepo razvrstil, oziraje se na glavno idejo, kakor tukaj; zraven ni nikjer tako mnogoličen kakor tu. Sploh se more malokatero slikarsko delo s tem meriti . . . Kako nežno in nepopisno lepo je videti, kako se angeli varuhi z dušami, njim izročeni, zopet shajajo ter jih peljejo v večni raj.“

Tako sodi o tem delu bistroumni opazovalec St. Beissel. Celó Goethe, ki sicer ni prijatelj verskim predmetom, pravi: „Fra Angelico nas s to sliko omami. Kdor prej po nebesih ni hrepenel, bo vsplamtel v goreči

Duhovsko zdravišče na Dobrni.

želji po rajskem življenju, ko se je napojil sladkosti iz boljšega sveta pri opazovanju te slike.“

Jednake vsebine in jednaka po dovršenosti je druga slika brata Ivana o „poslednji sodbi“. Naročil jo je kamaldulenski samostan v Florenciji, kjer je dolgo visela v prelepi cerkvi. Sedaj je v florenški „Galleria antica e moderna“, kjer jo cenijo na 200.000 lir (= 90.000 gld.).

Akoravno je prvi zeló slična, je vendar lahko spoznati, da jo je brat Ivan prej do-

vršil, kakor ono; mnogi mislijo, da je le študija za prvo, a tudi kot študija izborna umetniško delo.

Razven imenovanih dveh se nahaja še več Ivanovih slik o „poslednji sodbi“. V palači Corsini v Rimu je delo te vrste, katero cenijo tako visoko, kakor berolinsko. V mestu Leonforte na Siciliji občudujejo istotako Ivanovo „poslednjo sodbo“, bogata zbirka v Louvreu v Parizu šteje drugo med svoje največje zaklade.

(Dalje.)

Socijalni pomenki.

(Piše *dr. Ivan Ev. Krek.*)

(Dalje.)

I. Robert Owen.

Ob času, ko sta Francozom podajala St. Simon in Fourier svoje vsaj navidezno nove in na prvi hip duhovite ideje, kako naj se preosnuje človeška družba, vstal je tudi na Angleškem mož, ki se sme po pravici uvrstiti poleg imenovanih družboslovcev. Ta mož je Robert Owen.

Rodil se je dné 14. vel. travna l. 1771. v Newtonu. Že za mlada je moral v trgovino; zato ni imel časa, da bi se bil izobražal v šoli. V vseh njegovih spisih se mu pozna ta nedostatek. Krepkega znanstvenega temelja si ni postavil. Reči se mu pa mora, da je sam z velikim trudom izkušal nadomestiti to, česar ni dala šola. Bral je veliko. Iz prva se je pečal zlasti z raznimi verstvi. Premlad je bil, da bi bil mogel izluščiti resnico; čas, v katerem je živel, nagibal se je sam po sebi v versko brezbriznost; zato je Owen že kot mladenič jel dvomiti o resničnosti kake religije. Nato je pustil verske knjige v nemar in se jel baviti z družboslovjem. Največjo moč je imel nanj Rousseau-ov „*Contrat social*“. V to delo se je popolnoma vtopil in je tako prebavil, da se v njegovih spisih ne nahajajo samo posamne misli iz omenjenega dela, marveč so često celi odstavki, da, cele strani povzete iz njega.

Sreča je bila Owenu mila, da je mogel tudi dejansko pokazati in uresničiti svoja načela. Iz navadnega trgovskega pomočnika v Londonu, Stamfordu in Northwicheu se je povzpел do družabnika bogatih predilnih tvorničarjev v Manchestru. Tako je postal voditelj velike predilnice v New-Lanarku. Njegov tast M. Dale je bil l. 1784. ustanovil to podjetje. Kraj — zapuščena vasica neke maloobljudene škotske grofije ob obrežju reke Clyde ni bil posebno pripraven za tako

delo. Delavcev je bilo premalo in še ti so bili slabi. Razni malovredni pohajači in capini so bili zbrani v New-Lanarku. Pohotnost, pijančevanje, surovost, nevednost, nepoštenost so gospodovale med njimi. Domačini so bili večinoma samo dečki, ki so jih iz edinburške sirotišnice posilili v imenovano predilnico.

Owen se je lotil z vso vnemo svoje naloge. Najpreje je želel svoje delavce zboljšati v nravnem oziru. Z vzgledom in z besedo jih je učil; z ljubeznivostjo in prijazno prizanašljivostjo jih je navezaval nase. In to se mu je posrečilo. Delavci so se navadili poštenja, ker so bili vedno pod nadzorstvom. Boljši so sami po sebi pomagali izprijenim, da so se za njimi povzpeli še oni. Pretepi in prepiri so ponehaval; pohotnost se je umaknila urejenemu družinskemu življenju. S pijančevanjem je šlo najtrje. Owen si je tu izmislil poseben načrt. Prodajal je sam žganje in sicer za tretjino ceneje nego drugi prodajalci. Vse je zahajalo v njegovo pivnico in vsi drugi žganjarski trgovci so propadli. Tako je takorekoč monopoloval prodajo žganja in s tem je dobil tudi žganjarje v roke. Pazil je, koliko kdo popije, in skrbel, da se je polagoma odvajal pijančevanja. Tudi to je šlo.

Seveda je Owen hkrati delal tudi za gmotno zboljšanje svojih delavcev. Poskrbel jim je za zračna, prostorna stanovanja, lepa sprehajališča, prepustil jim prostor za vrtiče. Tvornico samo je tudi tako uredil, da je bilo vse snažno, prostori zračni in svetli. Delalo se je po 10 ur; pred 10. letom ni smel noben otrok na delo. Za vzgojo je otrokom ustanovil petrazredno šolo. Zvečer je bila šola za vse. Tudi odrastli delavci so se učili godbe, petja, vrtnarstva; ženske pa šivanja, pletenja, gospodinjstva. Vsak teden je bil za vse tvorniško osobje skupen

koncert. Owen je imel sam skladišča, iz katerih so se oddajala dobra in cena živila.

Delavci so se izkazali hvaležne svojemu dobrotniku. Zvesto in pridno so opravljali svoje dolžnosti in podjetje se je krepilo od dne do dne. Da bi jih navadil pridnosti, uvedel je Owen to-le: Vsak delavec je imel nad svojim mestom v tvornici pribito deščico, ki je bila belo, rumeno, višnjevo ali črno pobarvana. Te barve so značile pridnost dotičnega delavca: prav dobro, dobro, srednjo in slabo. Kmalu je bila večina belih deščic, črne nobene.

Pripomniti moramo, da v prvih letih svojega vodstva v New-Lanarku Owen ni nasprotoval verskemu prepričanju svojih delavcev. Prepustil jim je veliko sobano, da so jo imeli za kapelo in molivnico. Od leta 1812, do 1817 je rasla njegova slava. Cela Angleška se je jela ozirati nanj. Toda kmalu ga je njegova brezozirnost speljala na napačna pota. Leta 1817. je jel brez vsakega povoda napadati vsa verstva, češ da so lažniva, škodljiva in protinaravna. Umevno je, da niso ostala njegova očitanja brez odgovora. Celo njegovi dotedanji najboljši prijatelji so ga vsled tega drug za drugim zapuščali in tako je prišel Owen kmalu ob vso veljavo na Angleškem. Zato je sklenil, da obrne hrbet nehvaležni, stari Evropi in da pojde na mlada, deviška ameriška tla poskušat srečo s svojimi družboslovnimi početji. L. 1824. je izpolnil ta svoj sklep.

V Zveznih državah, v Indijani, ob bregovih reke Wabashe je živel precejšno število pristašev fanatiškega Nemca Jurija Rappa skupno življenje po zelo ostrih, s pijetizmom napojenih pravilih. Imenovali so se Harmonijci. Owen je zvedel o njih, in brž ko je l. 1824. prišel med nje, pogajal se je z njimi in kupil njihovo zemljišče (30.000 akrov) in poslopje, v katerem je bilo prostora za 2000 ljudij. Dal je zanje 150.000 dolarjev. Imenoval jo je New-Harmony (Nova Harmonija). Ljudij se mu je kmalu mnogo nabralo. Toda kakšnih! Postopačev, lenuhov vseh vrst. Owen je preje obetal, da bo v njegovi naselbini vladala popolna enakost, pravi komunizem.

Toda ni šlo. Novi Harmonijci so se jeli kmalu prepirati med seboj; delati niso marali, in tako je bilo brž vse narobe. Owen si je mnogo škodoval tudi s svojimi protiverskimi načeli. Kmalu je izprevidel, da ne pojde nikamor. Zatrjeval je sam, da naselbina, ki jo je ustanovil, ne more biti še končno dovršena, marveč da je samo začasna. V telesnem oziru se Harmoniji ni slabo gojilo. Na prostornem zemljišču so redili iz lahka in po ceni toliko živalij, da je posamnikova hrana stala le po 2 kr. na dan. Owen je poskušal tudi tu s šolo, z zabavami, koncerti. Uvedel je za vse jednako obleko po starogrškem kroju. Stanovanja so bila za vse jednako upravljena, hrana skupna. Pokopal jih je samo komunizem, ki se je tudi v tem slučaju pokazal kot izvor nereda in splošnega razdvoja. Ustanovnik je zapustil svojo naselbino. V Meksiki je l. 1828. poskušal iznova ustanoviti komuniško družbo, a vlada mu zaradi njegovega brezverstva ni dala potrebnega dovoljenja. Žato je zapustil Ameriko, češ da mu ne kaže ustanavljati malih komuniških poskusov, marveč da je najboljše s spisi in govori razširjati splošne svoje nauke. Umril je l. 1859.

Preostaje nam še, da si ogledamo Owenovo teorijo. Ko je bil v New-Lanarku na čelu velike tvornice, pač ni bil še praktičen komunist. Skrbel je za delavce, izkušal jih zboljšati gmotno in duševno, a pri tem ni pozabil na podjetnike. Reči smemo, da je bilo njegovo delovanje delodajalcem še v večjo korist nego delavcem. Samo sebi je Owen prihranil več nego pol milijona sterlingov. Njegovo delovanje v New-Lanarku je pokazalo, kaj se dá napraviti iz delavcev, če se z njimi ravna kot z ljudmi, toda komunizma ni bilo tukaj nikakega. Zasebna last, zakon, religija je imela ondi še svoje zavetje. A to pa je zasluga Owenova, da je po Angleškem vzbudil več posnemalcev in da je s tem mnogim delavcem zljajšal njih suženjsko stanje.

V Ameriki je hotel biti Owen praktičen komunist. Sanjaril je o popolni komuniški družbi, toda poskus se mu je izjalovil, kakor

smo videli. Popoln komunist je pa bil v svojih naukih, katere v kratkih točkah tu podajemo.

1. Človek je sestavljen iz svojega organizma in iz zunanjih okolnostij. Iz tega izvirajo njega čutila, njegovo prepričanje, iz katerega se rodé njegova dejanja. Človek pa ni gospodar svojega organizma in sam tudi ne more izpreminjati razmer, v katerih živi. Zato tudi ni odgovoren za svoja dejanja.

2. Sedanje religije morajo pasti. Nobena izmed njih ni resnična. Namesto njih mora nastopiti religija razuma, ki prav za prav ukazuje samo ljubezen. Jeden sam verski nauk ima: veruje namreč v večnega in neskončnega Boga. Ne dopušča pa nobenega bogočastja; vsak človek naj živi, kakor mu vелеva njegova narava, naj sebe ljubi, se prav vlada in srečno živi. S tem je najbolj Bogu všeč.

3. Voditi človeka k sreči je namen vladanja. Pred vsem mora vsaka vlada, ki hoče to doseči, proglašiti popolno svobodo vesti, odpraviti vsako plačilo in vsako kazen, iz katerih se ravno porajajo družabne nejednakosti, in držati se mora načela, da človek nikomur ni odgovoren za svoja dejanja. Če je kdo slab, ni sam kriv, marveč razmere, v katerih živi. Hudodelec je bolnik. Ako je tak bolnik nevaren za družbo, naj se dene v javno bolnišnico, kjer se zdravijo npravne bolezni. Sicer bodo pa take bolezni vedno bolj redke, čim bolj se bodo človeku primerno vredile zunanje razmere.

4. Vlada mora skrbeti za skupno, za vse jednako vzgojo. Iz tega bo izvirala tudi v drugih stvareh popolna enakost. Nepotrebna in brez haska bo potem zasebna last in se bo zavrgla. Skupno se bo vse proizvajalo. Dva do tri tisoč ljudij bo v jedni skupini, ki bo skrbela s poljedelstvom in obrtom za potrebe svojih udov. Družin ne bo več; namestovale jih bodo skupine, ki bodo med seboj zvezane. Oblastnikov ne bo; ljudje se bodo ločili le po opravih in po starosti. Do 15. leta se bodo vzgajali otroci; potem bodo vstopili med delavce. Najkrepkejši v

proizvajanju bodo od 20. do 25. leta; od 25. do 30. leta bodo razdeljevali in ohranjali družabno premoženje; od 30. do 40. leta bodo skrbeli zlasti za notranje gibanje v skupini in je bodo nadzirali; od 40. do 60. leta bodo pa urejali razmere z drugimi skupinami. Predsedstvo bo v rokah posebnega, izvoljenega svetovalstva.

Iz teh točk vidimo, da je Owen že večino tistih trditev, ki jih v naših dneh ponavljajo socijalni demokratje, sprejel v svoj načrt. Človeku taji svobodno voljo; pravi, da je popolnoma odvisen od razmer, v katerih živi; temelj pravim razmeram, v katerih bodo vsi ljudje srečni, išče v popolni enakosti, v skupnosti lasti in v razrušenem rodbinskem življenju.

Iz del¹⁾ Roberta Owena navajamo doslovno za vzled samo nekaj stavkov iz njegovega „razglasa o razumni družbi in religiji“: „Družabni sestav, ki je zmagoval do naših dnij, izvira iz izmišljenih pojmov, pridobljenih

¹⁾ New views of society or Essais upon the Formation of human character (Novi nazori o družbi ali razprave o tvorbi človeškega značaja). London 1812. — To delo opisuje New-Lanark-ski zavod in je prvo, ki se drži znanstvene oblike. — Adress to the sovereigns of the holy alliance united in congress at Aix-la Chapelle 1818. — Adress to the european governments 1818. — Ti dve adresi — vladarjem ob sestanku v Aix-la Chapelle in evropskim vladam naznanjata sredstva, kako bi se moralo pomagati obrtnim delavcem. — Proceedings in parliament in sessions 1816, 1817, 1818 — Report to M. Sturgés Bournier committee on the Poor-Law. V teh dveh spisih navaja razloge, zakaj manjka delavcem dela, in sredstva, kako naj se temu odpomore. — Proceedings of committee of national school — govori o ljudskih šolah. — The book of the new moral World — ‚knjiga o novem npravnem svetu‘ opisuje načela vsega Owenovega sestava. — Outline of the rational system — načrt razumnega sistema — navaja ob kratkem glavne točke njegovih naukov. — Lectures on a new state of society. (Predavanja o novem družabnem stanju.) — Six lectures delivred on Manchester. (Šest predavanj o Mančestru.) — Rules of the national friendly society. Constitution of the association of all classes of all nations. — Institution for the labourers of London. Philanthropic foreign et brittanic society. — Cooperative societys proceedings. — National labour equitable exchange so manjši spisi, katerih naslovi že sami po sebi naznanjajo vsebino.

v prvotnem, surovem in neizkušnem stanju človeškega duha. Vse zunanje okolnosti, ki vladajo svet, so človeško delo in se razlagajo po teh prvotnih in nepopolnih pojmih. — Dejstva, ki jih podaje izkušnja, spričujejo popolno razvidno vsakomur, kdor hoče skrbno gledati in pametno razmišljati, da so ti prvotni in surovi pojmi žalostno zmotni, in da je bil v prejšnjih dobah, ki se morejo po pravici imenovati nespametne dobe človeškega bivanja, človek goljufan po njih v svoji lastni naravi in tako zapeljan, da je postal najnepopolnejše in najnedoslednejše vseh bitij. Ti zmotni pojmi so Owenu — zlasti verska načela. — Namestu tega sestava popolne nevednosti, ki sili človeka od njegove mladosti, da je neumno nedosledno bitje in nesposoben soditi o svojih tudi najjasnejših zmotah, priporočam jaz danes vsem ljudstvom na zemlji drug družaben sestav:

popolnoma nov sestav, ki je utemeljen na načelih, posnetih iz nepremenljivih dejstev in v popolnem soglasju z naravnimi zakoni;

sestav, po katerem bodo vsi vsakemu in vsak vsem v podporo; po njegovih načelih se bo čudovito zvečalo blagostanje in zmanjšalo uboštvo;

sestav človeškega življenja, ki je v vsem nasproten prošlemu in sedanjemu sestavu, sestav, ki bo ustvaril novega duha in novo voljo v vsem človeškem rodu in tako pripeljal vsakega po nepobitni sili, da bo dosleden, razumen, zdrav v sodbi in v življenju;

nov sestav, ki bo odprl človeku oči, da bo videl sedanje in prejšnje ponižanje človeškega rodu, neumnosti in protislovja naših naprav in ukazujočo potrebo, da se morajo izpremeniti vse zunanje okolnosti z drugimi napravami, ki so utemeljene na znanih dejstvih in v soglasju z našo naravo itd.“

Po teh vzgledih smemo pač reči, da Owen ni ravno skromno hvalil svojih načel. A tudi njemu ne smemo delati krivice in priznavati moramo, da so njegovi nauki v marsičem rodili mnogo dobrega. Dobre posledice Owenovega delovanja označujemo na dve strani:

1. Owen je sprožil varstvo delavskega ljudstva. Ob njegovem času so bile delavske razmere po tvornicah nepopisno žalostne. S svojim vzgledom in s svojimi spisi je Owen vzbudil več posnemalcev, ki so tudi spoznali, da je delavec človeško bitje in da je v njihovo lastno korist, če bolj poskrbé zanj. Zlasti varstvo otrok in mladih delavcev sploh se je marsikje vpoštevalo. Ustanavljale so se šole za delavske otroke, ki so rodile mnogo dobrega. Owen se je trudil, da bi se njegova načela o varstvu otrok in o vzgoji sprejela v zakone posamnih držav. L. 1816. je nagovarjal pruskega poslanika barona Jacobi-ja za to misel. Pruski kralj je z veseljem sprejel Owenove nasvete in se mu je v lastnoročnem pismu zahvalil. Dejansko se je tudi na Pruskem več Owenovih nasvetov že l. 1817. uveljavilo. — Leta 1816. in 1817. je potoval Owen po Francoskem, po Švici in po Nemčiji. Obiskal je Cuviera v Parizu, Picteta v Genfu, Pestalozzija in Fallenberga. L. 1822. in 1823. je agitoval po Irskem in, kakor smo že omenjali, malo kasneje tudi po Ameriki. — Ne samo za otroke, ampak tudi za siromake sploh se je brigal ta znameniti mož. Pri holandskem poslaniku M. Faleku je dosegel, da so se l. 1817. ustanovile po njegovem načrtu „naselbine za holandske reveže“, kjer so dobivali oslabeli ubožci zavetje, drugi pa — delo.

Da ni dosegel še večjih uspehov, bila je kriva njegova „umstvena religija“. Povsod je mešal z načeli o delavskem varstvu tudi svoja protiverska načela. Ako bi si ne bil s tem sam vzel dobrega imena, bil bi gotovo tudi na zakone raznih držav bolj vplival. Vendar pa moramo Owena hvaliti kot praktičnega družabnega preosnovalca v korist delavskega ljudstva.

2. Komuniška družba, ki jo je ustanovil Owen v New-Harmony, je vzbudila celo vrsto komuniških poskusov v Zveznih državah. V „socijalnih pomenkih“ smo važnejše že navedli. Iz prve dobe omenjamo le še „Valley Forge“, „Seiba-Pevely“, „Haver-Strand nad Hudsonom“, „Pental“. Celó med Indijani je

ustanovila Frančiška Wright komuniško naselbino v Nashobi blizu Missisipijskega obrežja. L. 1827. je bilo že nad 30 takih občin. Komuniških poskusov je poznal sicer svet tudi pred Owenom mnogo, toda preje jim je bil temelj — verski. Brezverske, oziroma protiverske komuniške občine je pričel stoprav Owen.

Rekli smo, da hočemo opisati dobre posledice Owenovega delovanja. Kako moremo torej med te šteti brezverske komuniške poskuse, ki so se večinoma vsi zelo kmalu izjalovili? Kaj je dobrega na njih? — Samo po sebi se umeje, da ne hvalimo napačnih Owenovih načel in ne mislimo zagovarjati nesrečnih igrač, s katerimi so poskušali on in njegovi posnemalci rešiti človeško družbo. Toda jedna zdrava ideja se je sprožila po teh poskusih in oživela v blagor delavskemu ljudstvu. To je ideja združevanja, kooperativna ideja, ali če hočemo govoriti po naših pojmih: ideja zadružnega življenja.

Ne smemo pozabiti, da je ravno tisti čas, ko je Owen pričel svoje delo, najbujnejše cvetlo gospodarsko liberalstvo. Nauki Antona Smitha so se uresničevali z grozno silo. Svetovni trg se je začel „sam“ urejati. Milijoni ubogega ljudstva so propadali v tem novem gospodarskem življenju. Razkosavanje človeške družbe je čudovito naraščalo. Saj liberalstvo ni prav za prav nič drugega kakor razrušitev vseh mej, katere zahteva človeška narava za vsakega posameznika in za družbo. Liberalstvo trga vezi, ki držé človeka z Bogom, ruši pa tudi tiste vezi, ki družijo človeka s človekom. Ljudje niso po njegovem nazoru več bratje med seboj, ne potrebujejo nič ozira drug na drugega, marveč s tem, da vsak skrbi le zase, da se vse klanja načelu sebičnosti, skrbi se za pravi napredek. Liberalstvo je sebično individualstvo.

Ta načela imajo v komunizmu najhujšega nasprotnika. Resnica je v sredi. In to si je izluščil marsikdo, vspodbujen ravno po Owenovi šoli. Skupno bratsko sodelovanje, ki ne ruši z nepremišljenimi zahtevami popolne enakosti, ne odpravlja zakona,

religije in zasebne lasti — od Boga postavljenih temeljev človeške narave, ki se pa hkrati ustavlja materijališkemu individualizmu, je zasijalo kot svetlo solnce v družboslovno teorijo in prakso. In pri tem ima tudi Owen svoje zasluge.

Saint Simon in Fourier sta ob tistem času kakor on razglašala svoje komuniške nauke. A njuna sestava nista imela tolikega vpliva kakor njegov, dasi sta bila imenovana moža bolj nadarjena od njega. Vpoštevala nista jedne stvari, ki je potrebna pri družabnem preosnavljanju, namreč — ljubeznive, potrpežljive, spravljive dobrohotnosti. To pa je kazal Owen v svojem življenju in vsled tega tudi po pravici v svoji teoriji.

Osnovne razlike med temi tremi družboslovci so mnogobrojne; njihovi opisi popolne družbe imajo poleg mnovega jednakega tudi marsikaj, kar si nasprotuje.

Owen je šel najdalje; dospel je do popolnega komunizma. Vse je vseh po njegovem načelu. Vrh tega poudarja neomejeno svobodo. Oblast je v njegovem sestavu le nekak okrasek brez moči, brez pravega pomena.

Saint Simon ni poznal te svobode, kakor tudi ne popolnega komunizma. Njegova družba bi se imela razvijati po trdnih zakonih. Vrhovni načelnik in načelnica bi morala biti sama modrost. Slabši, manj sposobni bi se morali izročiti vodstvu modrih.

Fourier se je pa ogibal tudi brezmejne svobode, in presilne avtoritete. Po njegovem pripada tudi kapitalu nekaj močij in pravic. On hoče, da se združujejo ljudje po kapitalu, delu in nadarjenosti.

Pri vseh treh sestavih pa vidimo zvezo gospodarskih načel z nravnimi. Ljudskega gospodarstva nauk je panoga nraivoslovja. Nobeden izmed njih pa ni vpošteval nadzemske moči, ki je v krščanstvu. Pozabili so vsi trije, da se zdravo naravoslovje ne dá ločiti od krščanstva.

Načela, ki so zmedla družabne razmere, ki so vodila družabno vprašanje, so nasprotna krščanskim načelom, so krivoverske zmote. Brezmejno poudarjanje avtoritete, ka-

tero je gojilo poganstvo, je Kristusova vera vedno pobijala. Vsak oblastnik je po krščanskih načelih služabnik božji, ki mora v božjem imenu, v soglasju z božjimi nameni ukazovati. Sam mora prej slušati najvišjega gospodarja, potem sme in more pravično dati povelja nižjim.

Nasproti tem krščanskim načelom se je pa oblast često rabila naopak. In to je rodilo teženje po brezmejni svobodi. Les extrêmes se touchent — skrajnosti se dotikajo. Ta brezmejna svoboda je pa tudi nasprotna krščanstvu, ki sloni na temeljni resnici, da je človek božja stvar, torej popolnoma odvisen od Boga in odvisen od reda, ki ga zahteva po Bogu ustvarjena človeška narava.

Zloraba individuvalne svobode je vzbudila v mislečih možéh razne načrte, vzbudila tudi Saint Simona, Fouriera in Owena. Brez izjeme se je pri tem duševnem naporu zasledila ideja združevanja, asocijacijskega življenja. Saj jedino to more zabraniti oblasti

kruto izkoriščanje in svobodi brezmejno sebičnost. In ta ideja je krščanska.

Ta ideja ima sicer tudi mnogo zmotnih pristašev. Če se odtrga od krščanstva in njegovih večnih načel, vodi v komunizem. Sedanja socijalna demokracija zastopa zmotno radikalstvo v tem oziru. A to nas mora le vspodbujati, da tem odločneje zastopamo krščanska načela v družboslovju. Vse te zmote in njihove žalostne posledice so nam nepobiten dokaz, da je v boju za krščanstvo najboljša zaveznica — človeška narava sama, ki v družabnem življenju ali hira, ali pa podivjava brez krščanskih načel.

V zlati sredi med neomejeno zlorabljeno avtoriteto, neomejeno individuvalno svobodo in radikalnim komunizmom stoluje resnica, katere pristaši se imenujemo splošno kristijani, določno pa z ozirom na politiško in gospodarsko življenje — **k r š č a n s k i s o c i j a l i s t i**. (Dalje.)

Razne stvari.

Duhovsko zdravišče na Dobrni. Slika na str. 377 nam kaže prijazno duhovsko zdravišče za Lavantsko škofijo. V teji škofiji se je leta 1863. v podporo doslužnim duhovnikom ustanovila družba, ki je v prvem desetletju svojega obstanka za družbene namene zbrala 12.200 gld. v državnih obveznicah. A razmere so pokazale, da tudi še službojuči duhovnik dostikrat potrebuje podpore. Vsled tega se je iz imenovanega društva izcimila „Družba duhovnikov Lavantske škofije“ v podporo pomoči potrebnim družbenikom brez obzira na to, da li še duhovniško službo opravljajo ali ne. Pravico do družbenih dobrot pa imajo seveda samo družbeniki. Posamezni udje plačujejo po 50 gld. pristopnine, razven tega še po 1 gld. letnine, ako se za isto nisi bil odkupil z zneskom 20 gld. Geslo „Viribus unitis“ ima pač res čudno moč. In da bi „Družba“ ne bila tudi brez nepremičnega posestva, je velečastiti gosp. Karol Gajšek, knezoškofji svetovalec, dekan in župnik na Dobrni blizu Celja, poklonil jej del svojega lastnega zemljišča, katero se neposredno drži posestva, ki je last dežele Štajerske. V prijazni dolinici se nahaja „Toplica“ z vodo 36,5°C. Ta kraj je znan pod imenom „Bad Neuhaus“. Voda spada med takozvane „alpinske akrotherme“, kakor

so na pr. Gastein, Wildbad, Pfaeffers i. dr., ima s temi toplicami malone jednake kemijske sestavine. V obližju cerkve, od kopeli pa nekaj čez šest sto korakov daleč se nahaja darovani svet. Tukaj se je našlo selišče, kamor je „Družba duhovnikov Lavantske škofije“ postavila hišo-zdravilnico. V poslopju je kapelica in desetero sob. Družbeniki, ki v tamošnjem zdravilišču iščejo zdravja, dobivajo stanovanje brezplačno, ostalim gostom-topličarjem so pa družbeni prostori na razpolaganje proti primerni odškodnini. Šumica tik poslopja je tudi družbena, a sosednji hram je last že imenovanega darovnika in dobrotnika na Dobrni. I. V.

Razglednice Bonačeve. Gospod Ivan Bonač, bukvovez v Ljubljani, je založil in razprodaja razglednice, ki kažejo na zadnji strani zares lepo sliko Št. Jošta nad Kranjem, potem na levem zgornjem voglu portret prvomestnika družbe sv. Cirila in Metoda, gosp. T. Zupana, pod njim pa njegov dvorec Okroglo. Kakor risba, tako so tudi barve izborne, portret Zupanov je čist in dobro zadet. Razglednice se dobivajo pri založniku po 5 kr., podružnice in prekupovalci jih dobivajo po 4 gld. 100 komadov.

Narodno blago.

(Nekaj pregovorov, vraž, in nekaj rekov o vremenu.
V bližini Vač¹⁾ nabral *Žanko*).

Na sveti večer ob Ave-Mariji moraš iti na tuj kozolec potem slišiš, da nad kako vasjo ali godci godejo, (v tisti vasi je potem tisto leto ženitovanje), ali da „trugo“ zabijajo (tisto leto kdo umrje) ali pa da bob rešetajo (tisto leto pobije toča).

Če na sveti večer luč ugasne v hiši, jeden v taisti med prihodnjim letom umrje.

Luč prinese v hišo po navadi le gospodar. Ako greš tedaj trikrat okoli hiše in potem skozi okno vanjo pogledaš, vidiš one brez glave, ki prihodnje leto umrjé. Če pri vratih „čez glavo“ (ko se tako nazaj pripogneš, da vidiš v hišo) v hišo pogledaš, vidiš taisto.

Ako na sv. večer nikdo v vasi ne streli, gre tisto noč „volk skozi vas“ (ni nobene poroke).

Kakoršen veter vleče na sv. večer, tak vleče potem celo leto.

Če je na sveti večer svetla noč, potem so kozolci svetli. (Žita je malo, ga ni kaj v kozolce dejati). Kakoršni so dnevi od sv. Lucije do božiča (11 dnij), tacih je potem 11 mesecev. (Suhi ali mokri). Pred sv. Martinom led, pred božičem povoden. Kakoršna pustno nedelja, taka velika.

Na pustni dan pod snó (na prostem),
V veliki noči za pečjo.

Kakoršno vreme je na dan 40 mučenikov, tako je potem 40 dnij. Če je na veliki in mali šmaren lepo, je lepa zima.

Če grudna sneg obleži, Je tisto leto malo rži.

Kolikor je na sv. Neže dan na sv. Kum ženic, Toliko je tisto leto rženih kopic. (Če je tako lepa zima, da gredó ženice na sv. Kum, potem je veliko rži).

Če je na sv. Gala dan lepo, potem naj kmet suknjo proda in rži za seme kupi. (Tisto leto je potem lepa.)

Če je na sv. Uršule dan lepo, potem vsak kasni kmet dovolj listja dobi.

Če binškošne praznike dežuje, — Kmet žitnic na napolnjuje.

Zadnji večer k sv. večeru predejo predice za „farbo“. (Čim dalje tisti večer predejo, tem bolj so potem rudeče.) Če kvaterni četrtek večer predejo, potem ovce celo noč stojé. Če zvečer vrvice na kolovratu pusté, potem po noči Torka prede. Če se k sv. Trem kraljem od sedmega leta naprej postiš, potem zveš tri dni pred smrtjo, kdaj boš

¹⁾ Marsikaj je pač tudi drugodi znano in v navadi.

umrl. (Tacih pa je malo, ker tako mladi še ne vedó tega). Če se tisti dan k sv. Tomažu postiš, da celi dan nič gorkega ne ješ, potem vidiš ponoči v sanjah ženina ali nevesto.

Ko nesó o veliki noči deklice k „žegnu“, tedaj silno leté s kolači, zakaj katera je prva, tista se potem prva omoži. Odtod:

Kmet je trikrat v letu neumen, o božiču, ker hoče vse smleti, o pustu vse snesti, o veliki noči pa s svojim beži. (Ker s kolačem beži.)

O veliki noči mečejo lupine od piruhov pred hišo in na njive, da potem kače ne pridejo blizu.

Ako se kaka zrela v predpustnem času ne omoži, potem vlačí „ploh“ na pustni dan po vasi.

(Ploh je velika in debela deska. Poredni fantje pa nagajajo deklicam, da uprežejo jednega v „ploh“ in ga ženejo, v vasi z bičem pokajoč. Oni, ki vleče, začne zdihovati, da ne more več naprej, poganjač pa pravi: „Pa bi ga bila vzela!“ Ta pa odgovarja: „Saj bi ga bila, pa me ni hotel.“)

Ako se fant ne oženi, pravijo, da „pehar“ nosi.

Vsak človek mora biti sit: o božiču spanja, o sv. Jakopu dela, o sv. Jerneju pa potice.

Kdor nima o veliki noči nič obleke nove, iz tega se norčujejo in pravijo, da nese „mežnarja“ okoli cerkve.

Če pustno nedeljo ne piješ, potem ne dobiš o veliki noči rudečih piruhov.

Če je v adventu veliko ivja, je potem dosti prosa. Če je na sv. Pavla dan megla v dolini, potem mrjejo tisto leto nizki stanovi, če je v sredi, srednji, če pa je v gorah, pa gospoda.

Kadar jeseni žerjavi odhajajo, kričé: „Skrij motiko, pokaži koželj!“ (Koželj je palica, na katero devajo predice kodelje, da predejo.) (To je: Sedaj se konča poljsko delo in prične se presti). Spomladi pa: „Skrij koželj, pokaži motiko.“ Tudi: „Skrij kos“, t. j. neha ali prične se „malica“ (jed popoldan ob treh ali štirih.)

Kadar spomladi golobje prileté, tedaj je čas bob sejati.

Če kos spomladi v vrhu smreke zapoje, ni se treba bati več zime. Če pa v sredi med vejami, potem mu še kljun zamrzne.

Do sv. Treh kraljev se dan podaljša za toliko, kolikor široko petelin zine.

Maži črevlje s salom, če ne jih boš s srebrom. (Ako jih ne mažeš, so menj trpežni in treba je dati denarja za druge.)

Mlad pal'co lupi, Star pit' kupi. (Palico lupi, da ga tepó: tak človek pogostokrat še druge redi.)

Zima pa gosposka ne prizanašata.

Sv. Boštjan, sv. Neža in sv. Vincencij so hudozimci. (Ta čas je najhujša zima).

Toda odkrito smem reči: želim Vam popolnoma ustreči in povedati ne samo, zakaj je Fichtejev nauk napačen, ampak tudi, zakaj mnogi drugi niso resnični. Upam, da mi bo prilika vse to razložiti. — Toliko za sedaj, da sem Vam povedal, kako ste me razveselili in kako ste mi ustregli s svojo oceno.

I. K. kmeč. dekle v Št. V. n. Lj.: Narodne pesmi. (Dalje.)

Rad b' to vedu, kako za naprej bo,
Če bodo pelali ti krali vojsko.
Le vsi se zapište, le nič se ne bojte;
Vsak bodi prov rad z Jezusam soldat.
Marija Devica bo naša kraljica,
Svet' Jožef ta star bo naš general.
Vsi nedolžni otročiči vsak v svoji ročici
Nesejo en meč in teh je narveč,
Sveti Silvester, ker on je prov bešter,
Zabobnej nam zdej, de gremo naprej.

Stoji stoji en zelen gozd,
En zelen gozd, en hrastov boršt.

Po cesti fura furman mlad,
Oj furman mlad je svet' Bernard.

Sred klančka so prifurali,
Konjički so dol popadali.

Na bližnji hribček se podá,
Za eno sveto mašo dá.

Mašnik začnejo mašo brat',
Konjički začnejo rezgetat.

Mašnik začnejo povzdigvat',
Konjički začnejo gor ustajat',

Mašnik začnejo zavživat',
Konjički začnejo naprej pelat'.

Gosp. *Ferdinandov*: Nekaj pride morda prilično na vrsto. Drugače bi bilo še dosti dobro, bodi gledé na misli, bodi gledé na vnanjost. Le pri pesmici „Hudo ti je . . .“ pogrešamo ne samo krepkih, ampak sploh dobrih rim. *Né — solze; mirno — oko; srce — tje . . .* to ne gre dobro. „Tje giniti“ . . . popolnoma: hinsiechen! Pri „Potočku“ pazite sami: *bođró — lahno; vodó — tožnó* ni čisto. Sicer se nam čudno zdi, kje ste poprej srce nosili, ker: „A vklenjeno srce Tu v prsih nosim zdaj.“ Malenkosti sicer — pa vendar treba paziti i nanje, če hočete biti veljaven pesnik, ki bo res razveseljeval in prava čustva vzbujal v naših srcih. Pogum!

Mira. „Blagohotne, povsem nepristranske ocene“ želite Svojim „skromnim proizvodom“. Verjamite nam, da nam je prav to na srcu. O Vaših proizvodih bi bila sodba naša taka: Niso slabi, a za tisek v list bi bili, ko bi se nekoliko „opillili“. Da imate lepe zmožnosti, da ste tudi precěj vestni v merjenju in rimanju verzov, da tudi niso pesmice brez pesniškega vzleta, prav radi priznavamo. Da, celó prijetno se berejo Vaše vrstice. Le ne vemo, zakaj ob takih drobnih pesmicah menjavate tako radi merilo: prvo vrsto ste začeli z jambi, drugo nadaljujete s troheji. In tako ste naredili v dveh pesmicah med šestimi. Najbolja je prva: „O mraku.“ Pazite, da Vas skrb za stopice in zloge ne privéde, da se pregrešite zoper slovnico in zapojete: „na neba sinjemu oboku Vstaja mesec.“ Tudi to se nam dozdeva, da taka mlada srca prevečkrat „mislijo na obup“ . . . zaťo prav privoščimo, da o mraku „Se vtéši i srce nesrečno, Več ne misli na obup“. Na obup misliti? Štirivrstna „Mladost“ ni jasna; mladost se sme primerjati pač lepim sanjam, a ne spanju. Mislimo si, kaj ste hoteli reči, a niste se izrazili dovolj primerno. „Pri križu“ — V štirih kiticah — cela povest! „Kjer kdaj dom mu bo“ — same jednozložnice! Zadnji dve vrstici sta premalo zvezani z drugimi mislimi — nekako odsekani. Kaj hočemo, ker je vse moralo v štiri kitice! Vse preveč je to stlačeno. Zato ste morali menda tudi reči: „Naj m'im'idoč'ga opominja“. — „Svet.“ „Če zrem v svet“ ste začeli — torej pogojno, a odvisnega stavka ne poveste. Misel je sicer prav dobra, a pretrdo je izražena. O premenljivosti imate, kakor kaže, Vi Svojo misel. Nam je dosedaj veljal vendar-le latinski izrek: *Tempora mutantur . . .* časi se preminjajo in mi se preminjamo ž njimi. Za konec bodi Vaša:

„Nevednost in zmota.“

Nevednost ni tako škodljiva,
Kakor je veda kriva;
Kdor znanja ni si še pridobil,
Ga léhko še dobiva.

Kdor pa v prevzetnosti oholi
Le zmote stezo hodi:
Slediti luči svetli meni,
Ko vendar v temi blodi.

„Ali smem upati s (recte „z“) vajo in marljivosti kdaj kaj doseči? Smem še kaj poslati?“ „Vse doseže, kar mu drago!“ Treba pa resne volje poleg darú, ki ga imate.

Gosp. *Ž. R.*: Vaša „godčeva napitnica“ je res prav godčevska. A dosti bristroumen ni Vaš godec, kakor so nekateri ravno ob ženitnini. Preveč je robot in zdi se nam tudi precěj brez srca, drugače bi take napitnice ne bil — zapel. — Drugo pesmico ste adresirali „Mojemu narodu“. Da jo narod dobi res v roko, naj jo tu priobčimo.

„Mojemu narodu.“

Na solnčnatem bregu,
Kjer trta rodi,
Svoj dom bom postavil
Za stare si dni.

V dolino bom zrl,
Ker rod moj živi;
Nad njim bodem čuval:
Se joče — smejí . . .

Če srečo uživa,
Krivico trpí:
Ž njim bodem popeval,
Prenašal bolí.

Da nimate slabega vkusa, Vam ne sme nihče oporekati. Tako-le na hribčku, kjer trta rodi, imeti svoj dom — po domače, hram — ni pod nič. Če bode te pa kaj koristili s tem svojemu narodu, ko bode te gledali iz tistega hrama, kakor n. pr. murček v božje solnce, in „čuvali: se joče — smeji“ — je drugo vprašanje. Prepričani smo o dobrem namenu pesmice, kakor pismo pravi, samo o tem pa ne, da bo koristila „narodu“. Zato se zanašamo bolj na druge Vaše besede, da si namreč upate kaj boljšega, izvirnega, krepkega sestaviti, in to tudi bode te, ako Bog dá.

Gosp. *A. R. v O.*: Če je dobri Bog dal komu dar poezije, zakaj bi ne ubiral strun svoje lire? Če je pa pesnikovanje res le kovanje, potem seveda moramo svetovati, naj ne gubi časa s takim delom, ki ga za kaj drugega bolje porabi in z večjim dobičkom. Iz par pesmic pač ne moremo kar naravnost sodbe izreči. Pozna se, da imate jezik dobro v oblasti, da Vam tudi ni posebno težko dobiti dobrih rim, da imate živo domišljijo. A zdi se nam, da ste premalo jasni in tudi tu in tam — nelogični. To je videti v „Sonetu“, „Po bitvi“, „Sreče odsvit“ in „Narava knjiga zanesljiva“. V sonetu je podoba sicer živo narisana, a primerna ni; le poiščite si sami tertium comparationis! „Po bitvi“ . . . „Noč pala je temna na mesto morije, Z n a d n e b a krvava pa luna sije“: kakšna je ta t e m n a noč, če z n a d n e b a k r v a v a luna sije? „Izdihnili so Junaki junaške j i m d u š e“. — Zdi se nam, da vaši junaki res kar tako izdihujejo junaške duše, kadar se jim ravno ljubi. Junak namreč, „ki si rano izpira“ (med samimi mrličji — s čim si izpira?) govori sam s sabo, vidi v vetrovih „duhove tovarišev, ki nimajo mirú zato, ker bodo trupla v tujem kraju zakopana (?)“, potem pa: „opre se na kopo merličev, omahne, Pogleda v nebó in dušo izdahne.“ Ko bi bil človek gospod svojega življenja, potem bi to verjeli. Prisiljena in ne prav razumljiva je primera: kakor zvezda žar pusti, ko se utrne, tako je materi sreča žar pustila v otrokovih — očeh. Malo premišljuje to Svojo podobo! Jednako površno ste zložili sicer po obliki dosti lepo: „Narava knjiga zanesljiva“. Toda misli, nauk!? Je-li narava Bog in Bog narava? Pravite, da je „narava knjiga zanesljiva“, a „starec sivolasi“ bere v njej: „Umel v knjigi je ukaz: Jaz sam sem knjiga vseučilna, In stvarstvo v njej je moj izraz.“ To je dokaj dvoumno „izraženo“, pač zato, ker ste premalo skrbno preudarili, predno ste napisali. Ravno to bi smeli in morali reči o „Koščeni mizi“. Ne moremo umeti Vašega moža, ki je prinesel županu plačat dolg, a doma mu zmrzujejo otroci, žena gladú umira —, njemu samemu pa zmrzuje „kri v truplu, v žilah suhih (!)“. Dolgove poravnati kajpak da smo dolžni, toda v takih razmerah je — nečloveško. Sicer pa zahaja pesem v prozo. Ideja bi bila lepa, da ste se bili tudi potrudili dati jej lepo obliko. Torej: popravite in opilite, in naj Vam ne bo žal, ako malo več časa ter truda žrtvujete Svojim izdelkom.

Gosp. *Zabreški*: Veseli nas, da se jih veliko oglašá s svojimi poskušnjami. Ali vsem na mah ni mogoče odgovoriti. Zato prosimo prav lepo — potrpljenja. Tudi Vam ne moremo odreči prošnje, da izrečemo sodbo o Vaši poslani pesmi. Gledate lastovko in, ko jo vidite, da tako lahkotno meri „eterske daljave“ (je pač bolj ko poetično rečeno) obudi se Vam želja, da bi se tudi „selili iz kraja v kraj — pa manjkajo brza mi krila — Ne bom jih, ah, nikdar dobil.“ Da! če se zanašate samo na krila, potem je ta *ah!* pač opravičen, ker človek jih res ne bo nikdar dobil. Zato sicer dobro pesmico ta zadnji vzdih nekako pokvari; nehoté se vzbudi ne sočutje do pesnika, ampak nagajiv smehljaj. Pa to naj Vas ne plaši, marveč malo pre naredite, morebiti se bo dobro naredilo, in če Bog dá, bode te še lahko marsikak kraj videli — brez perut.

Gosp. — *čič v G.*: Prav Koseskega slog! Zato je pa tudi težko razumljiv. Misli, nakopičene v besedi visoko doneči, pa ne dobro ubrane. V sonetih se nam zdé prilike prisiljene. Poglejte precej prvi sonet! To pač morate sami priznati, da se potnik ne more mnogo zanimati za lipico, ki je tako majhna, da „s težavo nosi lističe zelene“! Kaj hočete reči, s „Ko vence drugi (namreč narodi) vili so osodi“? Ali bi ne bilo narobe prav? Zadnja vrsta je prekratka za jedno stopico. Drugi sonet je — strašen. Denimo ga z Vašim dovoljenjem semkaj:

Sonet št. 2.

Starosti zob se v hrastov dob zajeda,
Suši mu mozeg, trga krepke ude.
Ne straši se moči njegove hude,
Le bolj še grize, dokler mu ne seda.

Rimljan mogočen je preživel dobe,
Umaknil je s površja drzno nogo,
Umetni Grk je gledal smrtne grobe.

Ko v klanju pada neštevilna čeda,
Ko vidi vse nevspešne njene trude,
Se sama dviga brez zamude,
Veselo iz višave zre in gleda.

A ti slovenski rod si vzdignil glavo,
Pregnal iz srca bojazljivost, togo,
Visoko dvignil svetlo si zastavo.

Da se razumemo, pojasnimo sonete! V prvem se pripoveduje, kako so drugi narodi „vili osodi vence“ —, med tem, ko je slovenski narod „rastel neveselo“, kakor tista premajhna lipica med mogočnimi hrasti, ki pa je vendar „veselo rastla“, ker drugače ne bi se bila razrastla v tako košato drevo, kakor jo popisuje v 3. sonetu. No! in sedaj naj kdo razume sonet št. 2! Hrastov dob? Kakšno je neki to drevo? Suši mu mozeg, trga krepke ude: ha, to je zob! Opomnili bi še, da tudi v sedmi vrstici pogrešamo jedno stopico, menda ker se hoče prehitro „brez zamude dvigati“. Koliko se je pesnik trudil, vidi se v vseh teh sonetih, katerih je pet, zlasti za rimo. Laudanda voluntas je res, a pri pesniku ne zadostuje to.